

Međunarodnopravna zaštita svjetske kulturne baštine u okviru UNESCO-A

Starčević, Marko

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:890550>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-11**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Katedra za međunarodno pravo

Marko Starčević

Međunarodnopravna zaštita svjetske kulturne baštine u okviru UNESCO-a

Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Davorin Lapaš

Zagreb, 2023.

Izjava o izvornosti

Ja, Marko Starčević pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Marko Starčević, v.r.

Sažetak

Zaštita kulturnih dobara od značaja za pojedine narode, kao i onih od važnosti za čovječanstvo u cijelosti, već je i u najranijem dobu razvoja međunarodnih organizacija univerzalnog karaktera postala područjem njihove djelatnosti. Kao jedno od najznamenitijih postignuća međunarodnog prava na području zaštite kulturne, ali i prirodne baštine, 1972. je godine usvojena Konvencija o svjetskoj baštini, kojom je pod okriljem Organizacije Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO) ustanovljen dotad najdjelotvorniji sustav zaštite svjetske baštine kao specifičnog oblika baštine koji obuhvaća i prirodnu i kulturnu baštinu širom svijeta. Namjera je ovoga rada približiti povijesni kontekst u kojemu su se razvili pojmovi poput kulturnih dobara, odnosno kulturne baštine, pojasniti značaj osnovnih pravnih instrumenata koji se tiču zaštite kulturne baštine te njihov međudnos, kao i prikazati opća svojstva temeljnih mehanizama ustrojenih unutar okvira međunarodnopravne zaštite koju mjestima od iznimne univerzalne vrijednosti pružaju sama Konvencija o svjetskoj baštini te djelatnosti tijela ustrojenih u svrhu njezine provedbe, ponajprije Odbora za svjetsku baštinu.

Ključne riječi: *UNESCO, svjetska baština, kulturna baština, prirodna baština, iznimna univerzalna vrijednost, kulturna dobra, Konvencija o svjetskoj baštini.*

Abstract

The protection of cultural properties of significance to individual nations, as well as of importance to humanity as a whole, had already become an area of activity of universal international organisations during the earliest stage of their development. As one of the most significant achievements of international law in the field of cultural and natural heritage protection, the World Heritage Convention was adopted in 1972, which, under the auspices of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), established the most effective system devised up to that point in regards to the protection of World Heritage as a specific form of heritage encompassing both natural and cultural heritage around the world. The purpose of this paper is to bring closer the historical context in which concepts such as cultural property and cultural heritage were developed, to clarify the significance of the basic legal instruments concerning the protection of cultural heritage and their interrelationship, as well as to present the general characteristics of the basic mechanisms organized within the framework of international legal protection provided to sites of Outstanding Universal Value by the World Heritage Convention itself, as well as the activities of the bodies established for the purpose of its implementation, most notably the World Heritage Committee.

Keywords: UNESCO, World Heritage, cultural heritage, natural heritage, cultural property, Outstanding Universal Value, World Heritage Convention.

S A D R Ź A J

1.	Općenito o svjetskoj baštini te njezinoj međunarodnopravnoj zaštiti	1
2.	Povijesni razvoj ideje o zaštiti svjetske baštine.....	3
3.	Uloga UNESCO-a u zaštiti svjetske baštine.....	5
4.	Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine - neke važnije značajke	7
4.1.	Pojam „iznimne univerzalne vrijednosti“	10
4.2.	Centar za svjetsku baštinu	12
4.3.	Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini.....	13
4.4.	Odnos s drugim konvencijama donesenima na inicijativu UNESCO-a	15
4.4.1.	Zaštita kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba.....	16
4.4.2.	Nematerijalna kulturna baština	18
4.4.3.	Podvodna kulturna baština	20
5.	Popis svjetske baštine	22
5.1.	Svjetska prirodna baština.....	24
5.2.	Svjetska kulturna baština.....	25
5.2.1.	Integritet i autentičnost svjetske baštine	27
5.2.2.	Kulturni krajobrazi	29
5.3.	Mješovita kulturna i prirodna svjetska baština.....	30
5.4.	Popis ugrožene svjetske baštine	31
5.5.	Uklanjanje dobara s Popisa svjetske baštine	32
6.	Postupak upisa dobara na Popis svjetske baštine UNESCO-a.....	34
6.1.	Uloga država stranaka Konvencije u zaštiti svjetske baštine	35
6.1.1.	Pristupni popis za upis na Popis svjetske baštine	36
6.1.2.	Prijedlog nominacije za upis na Popis svjetske baštine	37
6.1.3.	Periodično izvještavanje.....	38
6.2.	Uloga savjetodavnih tijela UNESCO-a u zaštiti svjetske baštine	39
6.2.1.	Međunarodna unija za očuvanje prirode i prirodnih izvora	40
6.2.2.	Međunarodno vijeće za spomenike i spomeničke cjeline	40
6.2.3.	Međunarodni centar za proučavanje očuvanja i restauracije kulturne baštine	41
6.3.	Upis dobara na Popis svjetske baštine UNESCO-a.....	42
6.3.1.	Odbor za svjetsku baštinu.....	43
6.3.2.	Fond za svjetsku baštinu	44
6.3.3.	Upis na Popis svjetske baštine po hitnom postupku	45

7. Zaključak.....	45
8. Popis kratica	49
9. Literatura.....	50

1. Općenito o svjetskoj baštini te njezinoj međunarodnoj zaštiti

Među temeljnim djelatnostima Organizacije Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (u daljnjem tekstu: UNESCO) javlja se i zadaća promoviranja kulturne baštine i dostojanstva svih kultura, u svrhu jačanja veza između naroda.¹ UNESCO, kao specijalizirana ustanova Ujedinjenih naroda čija je svrha pridonosenje međunarodnom miru i sigurnosti kroz obrazovanje, znanost i kulturu,² nastoji ostvariti taj cilj i putem zaštite kulturne i prirodne baštine čovječanstva, što se posebice ogleda kroz djelatnost sastavljanja i vođenja Popisa svjetske prirodne i kulturne baštine (u daljnjem tekstu: Popis svjetske baštine).³ Iako je UNESCO kao organizacija utemeljen Ustavom Organizacije od 16. studenoga 1945.,⁴ sam je Popis svjetske baštine ustanovljen temeljem Konvencije o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine iz 1972. (u daljnjem tekstu: Konvencija o svjetskoj baštini). U svojoj preambuli Konvencija o svjetskoj baštini sadrži razmatranje kako su pojedini dijelovi kulturne i prirodne baštine od izvanrednog značaja te stoga trebaju biti sačuvani kao dio svjetske baštine čovječanstva u cijelosti.

Akti UNESCO-a, kao i mnogi drugi propisi unutrašnjeg prava te međunarodni instrumenti, ne sadrže jednoznačnu definiciju pojma „baštine“ - kako kulturne, tako i prirodne - već svaki akt u pravilu sadrži vlastitu definiciju baštine, relevantnu za potrebe samog tog akta.⁵ Tako se u razdoblju prije donošenja same Konvencije o svjetskoj baštini kao značajan instrument zaštite kulturne baštine javlja Haška konvencija za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba iz 1954.⁶ (u daljnjem tekstu: Haška konvencija) koja sadrži definiciju „kulturnih dobara“, među kojima se navode i „pokretna ili nepokretna dobra od velike važnosti za baštinu naroda“.⁷ Haška konvencija iz 1954. u svojoj preambuli sadrži uvjerenje i kako „štete nanesene

¹ UNESCO in brief. Our vision. Pristupljeno 22. travnja 2023. <https://www.unesco.org/en/brief>

² Lapaš, D., *Pravo međunarodnih organizacija*, Zagreb, Narodne novine, 2008, str. 201.

³ UNESCO. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 29. travnja 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63191>

⁴ Constitution of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Pristupljeno 29. travnja 2023. <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/constitution>

⁵ Šošić, T. M., „Pojam kulturne baštine - međunarodno pravni pogled“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, sv. 51, br. 4, 2014., str. 834.

⁶ *Ibid.*, str. 835.

⁷ Konvencija za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba, čl. 1. Za tekst ugovora vidi: Konvencija za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba od 14. svibnja 1954. i Protokol uz tu Konvenciju od 14. svibnja 1954. godine, *Narodne novine - međunarodni ugovori*, br. 6, god. 2002.

kulturnim dobrima, bez obzira na to kojemu narodu pripadala, predstavljaju štetu kulturnoj baštini čitavoga čovječanstva“ te kako je „važno toj baštini osigurati međunarodnu zaštitu“.⁸ Iako sama Haška konvencija tim odredbama ne postavlja definiciju toga što bi se, i pod kojim uvjetima, trebalo *in concreto* smatrati „kulturnom baštinom čitavoga čovječanstva“ - a ne samo dobrima od velike važnosti za baštinu (pojednog) naroda - iz navedenoga je vidljivo kako se već i u tom, ranijem instrumentu zaštite kulturnih dobara nazire razmatranje o posebnoj skupini tih dobara koja se imaju smatrati kulturnom baštinom, a koja su zbog svojeg visokog stupnja važnosti zajednička čitavom čovječanstvu.

Konvencija o svjetskoj baštini već u svoja prva dva članka daje posebne definicije pojmova kulturne, a zatim i prirodne baštine čovječanstva. Usprkos tome što Konvencija o svjetskoj baštini u tim člancima izričito ne određuje ta kulturna i prirodna dobra kao svjetsku baštinu,⁹ očito je kako se u prva dva članka Konvencije utvrđuje kriterij iznimne univerzalne vrijednosti kao *differentia specifica* koja upravo dobra s tim svojstvom označava pogodnima za podvlačenje pod pojam „svjetske baštine“. Također, budući da se u Konvenciji o svjetskoj baštini definicije kulturne i prirodne baštine čovječanstva određuju „za potrebe ove Konvencije“, na temelju te odredbe se može ustvrditi kako se navedenu kulturnu i prirodnu baštinu ima smatrati sastavnim dijelovima „svjetske baštine“.¹⁰ Naposljetku, može se zaključiti kako se Konvencijom „svjetska baština“ proglašava specifičnim oblikom kulturne, odnosno prirodne baštine koji bi morao zadovoljavati određene kriterije iznimnosti kako bi uživao zaštitu koju takvim dobrima jamči sama Konvencija o svjetskoj baštini. Pojam kulturne baštine sadržan u definiciji iz Konvencije o svjetskoj baštini tako je ograničen na tri vrste nepokretnih materijalnih dobara, odnosno na spomenike, graditeljske cjeline i lokalitete koji posjeduju svojstvo „iznimne univerzalne vrijednosti“,¹¹ na temelju čega se može zaključiti kako bi upravo navedena formulacija ujedno predstavljala i konkretnu definiciju svjetske kulturne baštine.

⁸ *Ibid.*, Preambula, st. 2. i 3.

⁹ Francioni, F., „The 1972 World Heritage Convention: An Introduction“, u: Francioni, F. (ur.), *The 1972 World Heritage Convention: A Commentary*, Oxford, Oxford University Press, 2008, str. 5.

¹⁰ Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine, čl. 1. i 2. Za tekst ugovora vidi: *United Nations Treaty Series*, sv. 1037, 1977, str. 153.

¹¹ Šošić, *op.cit.* (bilj. 5), str. 847.

Jednu od posebnosti koncepta svjetske baštine predstavlja i sustav njezine zaštite. Ranija je Haška konvencija ustanovila složen sustav međunarodne kontrole koji bi se trebao primjenjivati u slučajevima ugroženosti kulturnih dobara tijekom međunarodnih oružanih sukoba, no odredbe Haške konvencije o tom sustavu nisu zaživjele u praksi.¹² Konvencija o svjetskoj baštini pak utvrđuje kako je cjelokupna međunarodna zajednica dužna na trajnoj osnovi sudjelovati u zaštiti svjetske baštine pružanjem kolektivne pomoći koja bi imala poslužiti kao učinkovita nadopuna radnjama samih država stranaka Konvencije.¹³

2. Povijesni razvoj ideje o zaštiti svjetske baštine

Iako su pojam svjetske baštine i ustanova njezine zaštite u međunarodnom pravu definitivno utvrđeni tek donošenjem Konvencije o svjetskoj baštini, širi je koncept međunarodne zaštite kulturnih dobara u određenoj mjeri bio uspostavljen već i ranije. Tako je i već spomenuta Haška konvencija, donesena pod okriljem UNESCO-a, trebala poslužiti kao međunarodnopravni instrument zaštite kulturnih dobara u slučaju nastanka oružanog sukoba. Kao prvi mnogostrani ugovor u cijelosti posvećen zaštiti kulturne baštine još se 1935. godine javlja Ugovor o zaštiti umjetničkih i znanstvenih ustanova i povijesnih spomenika, tzv. „Roerichov pakt“ (Washingtonski pakt),¹⁴ sklopljen na regionalnoj razini, u okviru Panameričke unije.¹⁵ U Haškome pravilniku o zakonima i običajima rata na kopnu iz 1907. sadržane su dvije odredbe sa svrhom zaštite kulturnih ustanova te povijesnih spomenika od posljedica ratnih djelovanja.¹⁶ Haška se konvencija iz 1954. godine u svojoj preambuli poziva na načela zaštite kulturnih dobara tijekom oružanih sukoba, kako su utvrđena Haškim konvencijama iz 1899. i 1907. godine te Washingtonskim paktom iz 1935. godine.¹⁷

¹² O’Keefe, R., „Cultural Heritage and International Humanitarian Law“, u: Francioni, F., Vrdoljak, A. F. (ur.), *The Oxford Handbook of International Cultural Heritage Law*, Oxford, Oxford University Press, 2020, str. 68-69.

¹³ Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine, Preambula, st. 7. i 8. Za tekst ugovora vidi: *supra* (bilj. 10).

¹⁴ Izvorni naziv ugovora glasi: *Treaty on the Protection of Artistic and Scientific Institutions and Historic Monuments*. International Humanitarian Law Databases. Treaty on the Protection of Artistic and Scientific Institutions and Historic Monuments (Roerich Pact). Washington, 15 april 1935. Pristupljeno 5. srpnja 2023. <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/roerich-pact-1935>

¹⁵ Šošić, *op.cit.* (bilj. 5), str. 836.

¹⁶ *Ibid.*, str. 835.

¹⁷ Konvencija za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba, Preambula, st. 4. Za tekst ugovora vidi: *supra* (bilj. 7).

Do stupanja na snagu Konvencije o svjetskoj baštini 1972. godine ipak je prevladavao stav prema kojemu je zaštita kulturnih dobara spadala u isključivu unutarnju nadležnost pojedinih država, te je stoga bila podložna normativnom okviru samih država na čijem su se teritoriju ta dobra nalazila.¹⁸ Taj je stav, osim u Haškoj konvenciji, također zastupan i u Konvenciji o mjerama zabrane i sprječavanja nezakonitog uvoza, izvoza i prijenosa vlasništva kulturnih dobara iz 1970. godine. Konvencija o svjetskoj baštini također sadrži odredbe kojima se odražava stav o načelnom poštivanju privatnih prava koje na zaštićenim dobrima priznaju nacionalni pravni poreci država stranaka,¹⁹ no stupanjem Konvencije na snagu je u međunarodnom pravu započeo postupak kojim su sami pojmovi baštine te „kulturne imovine“ postali objekti prvenstveno javnog karaktera - a ne samo objekti privatnih prava, pretežno gospodarske naravi.²⁰

Dva događaja koji su imali značajan utjecaj na donošenje Konvencije o svjetskoj baštini bili su odluka egipatske vlade o izgradnji Asuanske brane na gornjem toku Nila, uz premještanje nubijskih spomenika poput kolosalnih kipova Ramzesa II. u Abu Simbelu, te poplave u Veneciji i Firenci 1966. godine.²¹ Upravo je povećanje razine prijetnje lokalitetima kulturne baštine širom svijeta nastalo izvan sfere oružanih sukoba - slijedom prirodnih katastrofa, ali i događaja uzrokovanih ljudskim djelovanjem - doprinijelo širem prihvaćanju shvaćanja kako su ugroze kulturnih dobara od iznimne univerzalne vrijednosti uzrok za zabrinutost ne samo pojedinih država, već i međunarodne zajednice u cijelosti.²² U dva je navedena slučaja učinkovitost odaziva međunarodne zajednice dokazala kako se za zaštitu kulturnih dobara u slučajevima izvanrednih stanja zahtijevaju napori na međunarodnoj razini, a ne samo pristup kroz zakonodavni okvir te resurse pojedinih država.²³ Slični su pothvati međunarodne suradnje pokrenuti i 1970. godine sa svrhom očuvanja arheoloških ostataka Kartage u Tunisu te sprječavanja propadanja kompleksa hramova Borobudur u Indoneziji.²⁴

¹⁸ Francioni, *op.cit.* (bilj. 9), str. 3.

¹⁹ Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine, čl. 6. Za tekst ugovora vidi: *supra* (bilj. 10).

²⁰ Francioni, *op.cit.* (bilj. 9), str. 4-5.

²¹ Francioni, F., „The Preamble“, u: *op.cit.* (bilj. 9), str. 12-13.

²² Francioni, F., „Thirty Years On: Is the World Heritage Convention Ready for the 21st Century?“, *Italian Yearbook of International Law*, sv. 12, 2002, str. 15.

²³ Francioni, *op.cit.* (bilj. 21), str. 13.

²⁴ Forrest, C. J. S., *International Law and the Protection of Cultural Heritage*, London, Routledge, 2010, str. 227.

1965. godine uslijedio je prijedlog Sjedinjenih Država o osnivanju zaklade (*trusta*)²⁵ za svjetsku baštinu, zadaća koje bi prvenstveno bila zaštita prirodnih lokaliteta iznimne ljepote ili značaja, ali i „povijesnih lokaliteta“.²⁶ Nedugo zatim uslijedile su dvije inicijative, jedna pokrenuta od strane Međunarodne unije za očuvanje prirode i prirodnih izvora (u daljnjem tekstu: IUCN), a druga od strane samog UNESCO-a na temelju Rezolucije 3412 Opće skupštine donesene 1970. godine.²⁷ UNESCO je u travnju 1972. sazvaio međunarodni skup stručnjaka u Parizu na kojemu je utvrđeno stajalište o poželjnosti sastavljanja jedinstvene konvencije kojom bi se obuhvatila materija zaštite cjelokupne (materijalne) baštine od svjetskog značaja, umjesto donošenja većeg broja konvencija koje bi se, svaka zasebno, ticale prirodne, kulturne te povijesne baštine. Na taj je način omogućeno usvajanje teksta Konvencije o svjetskoj baštini, što je uslijedilo na 17. sjednici Opće skupštine UNESCO-a u Parizu, 16. studenoga 1972. godine.²⁸

3. Uloga UNESCO-a u zaštiti svjetske baštine

Brazil je 1945. godine predložio da se u Povelju Ujedinjenih naroda unese odredba kojom bi se kultura priznala kao „zajednička baština čovječanstva“, kao i osnivanje organa kojemu bi svrha bila poticanje međunarodne suradnje na području očuvanja kulturne baštine. Iako navedeni prijedlog nije usvojen, može se zaključiti kako je sadržavao teorijsku podlogu na temelju koje je kasnije formiran UNESCO.²⁹ Kao i Ujedinjeni narodi, i ranija je Liga naroda u svojem okrilju imala specijaliziranu ustanovu među čijim je zadaćama bio nadzor nad postupkom očuvanja kulturnih dobara.³⁰ Ta je ustanova - Međunarodni institut za intelektualnu suradnju (u daljnjem tekstu: ICIC) - postojala od 1925. do 1946. godine kao izvršno tijelo Međunarodnog

²⁵ „U anglo-američkom zakonodavstvu *trust* predstavlja odnos između pravnih ili fizičkih osoba u kojem jedna ima ovlast upravljanja imovinom, a druga povlasticu primanja koristi od te imovine.“ Trust. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 2. svibnja 2023. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=62559>

²⁶ Francioni, *op.cit.* (bilj. 22), str. 15-16.

²⁷ Records of the General Conference, 16th session, Paris, 12 October to 14 November 1970, v. 1: Resolutions, UNESCO. General Conference, 16th, 1970, 1971., str. 55.

²⁸ Francioni, *op.cit.* (bilj. 21), str. 15.

²⁹ Forrest, C. J. S., „Cultural Heritage as the Common Heritage of Humankind: A Critical Re-evaluation“, *Comparative and International Law Journal of Southern Africa*, sv. 40, 2007, str. 128.

³⁰ Vrdoljak, A. F., Meskell, L., „Intellectual Cooperation Organisation, UNESCO, And The Culture Conventions“, u: *op.cit.* (bilj. 12), str. 14.

povjerenstva o intelektualnoj suradnji,³¹ te ju se može smatrati pretečom UNESCO-a koji je 1946. godine preuzeo dio zadaća iz djelokruga ICIC-a.³²

Specifičan sustav zaštite svjetske baštine je, za razliku od primjerice zaštite kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba, bio bez presedana u ranijem radu ICIC-a, te je Konvencijom o svjetskoj baštini ustanovljen sustav zaštite kulturne i prirodne baštine koja posjeduje „iznimnu univerzalnu vrijednost“ utvrđenu putem propisanih kriterija. Konvencijom o svjetskoj baštini se u jednome aktu sjedinjava očuvanje i kulturne i prirodne baštine, što se može smatrati i ponajvećom inovacijom uvedenom samom Konvencijom.³³ Nadalje, Konvencijom o svjetskoj baštini ustanovljen je Popis svjetske baštine, čime se pridonijelo ostvarenju UNESCO-ovih ciljeva popisivanja, nadzora te očuvanja prošlosti, zahtijevajući time i ustanovljenje opširnog birokratskog sustava u kojemu se posebice ističe uloga stručnjaka s područja zaštite baštine na međunarodnoj razini, okupljenih u trima nevladinim organizacijama s položajem savjetodavnih tijela pri Odboru za svjetsku baštinu - Međunarodnoj uniji za očuvanje prirode i prirodnih izvora, Međunarodnom vijeću za spomenike i spomeničke cjeline te Međunarodnom centru za proučavanje očuvanja i restauracije kulturne baštine.³⁴

Uloga UNESCO-a pri samoj zaštiti svjetske baštine predviđena je već u prvom članku samog Ustava Organizacije kao njezinog temeljnog akta, kojim se jednom od glavnih svrha UNESCO-a određuje očuvanje „svjetskog nasljeđa knjiga, umjetničkih djela te spomenika povijesti i znanosti“. Koncept međunarodne zaštite svjetske kulturne i prirodne baštine utvrđuje Konvencija o svjetskoj baštini u svom sedmom članku, predviđajući uspostavljanje sustava međunarodne suradnje i pomoći, u svrhu pružanja potpore državama strankama pri njihovim naporima u očuvanju te identifikaciji svjetske baštine. Prema članku 6. stavku 3. Konvencije o svjetskoj baštini, države stranke se obvezuju ne poduzimati mjere kojima bi se mogla oštetiti svjetska baština na teritoriju drugih država, čime se uspostavlja pravna obveza država stranaka prema međunarodnoj zajednici u cijelosti, a ne samo prema pojedinim drugim državama. Na

³¹ Banić, S., „Vremeplov: Ustav OUN-a za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO) - 16. studenoga 1945.“, *Informator*, br. 6757, 2022, str. 21.

³² UNESCO Archives AtoM Catalogue. International Institute of Intellectual Co-operation. Pristupljeno 6. svibnja 2023. <https://atom.archives.unesco.org/international-institute-of-intellectual-co-operation>

³³ Vrdoljak, Meskell, *op.cit.* (bilj. 30), str. 30.

³⁴ *Ibid.*

temelju navedenoga može se zaključiti kako sustav zaštite uspostavljen Konvencijom o svjetskoj baštini proizvodi učinak *erga omnes*, iako sama Konvencija o svjetskoj baštini, kao mnogostrani međunarodni ugovor, ne stvara obveze koje bi proizvodile učinak *ultra partes*.³⁵ U praktičnom smislu, funkcionalnost UNESCO-ova sustava zaštite svjetske baštine se ponajprije ogleda kroz načelno dobrovoljna davanja koja države članice Konvencije uplaćuju u Fond za svjetsku baštinu.³⁶

Daljnji se napori UNESCO-a pri zaštiti kulturne baštine, shvaćenoj u svojem širem smislu, izvan okvira samog sustava svjetske baštine, očituju kroz međunarodnopravne instrumente nastale u desetljećima nakon usvajanja Konvencije o svjetskoj baštini, od kojih se ponajviše ističu Konvencija o zaštiti podvodne kulturne baštine iz 2001. godine te Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine iz 2003. godine.³⁷ Sam se institucionalni okvir popisivanja i zaštite kulturne baštine ustanovljen Konvencijom o svjetskoj baštini može smatrati uspješnim u tolikoj mjeri da ga je UNESCO odlučio preslikati te implementirati kao sastavni dio drugih konvencija koje se tiču kulture, usvojenih nakon Konvencije o svjetskoj baštini.³⁸ Na području se kulture djelatnost UNESCO-a očituje kroz šest specijaliziranih konvencija, dvadeset i četiri preporuke te šest deklaracija usvojenih pod okriljem UNESCO-a do travnja 2019. godine.³⁹

4. Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine - neke važnije značajke

Konvencija o svjetskoj baštini je, sa 195 stranaka,⁴⁰ konvencija s najširim krugom ratifikacija od svih konvencija donesenih pod okriljem UNESCO-a, te se stoga može ustvrditi da je univerzalno prihvaćena.⁴¹ Konvencijom o svjetskoj baštini ustanovljen je Popis svjetske baštine, međunarodni registar na koji je, zaključno sa svibnjem 2023. godine, upisano sveukupno 1.157 lokaliteta širom svijeta u svezi kojih

³⁵ Francioni, *op.cit.* (bilj. 22), str. 19.

³⁶ Carducci, G., „Articles 4-7 National and International Protection of the Cultural and Natural Heritage“, u: *op.cit.* (bilj. 9), str. 132.

³⁷ Šošić, *op.cit.* (bilj. 5), str. 839.

³⁸ Vrdoljak, Meskell, *op.cit.* (bilj. 30), str. 30.

³⁹ *Ibid.*, str. 26.

⁴⁰ Među članice Konvencije o svjetskoj baštini ubrajaju se 191 država članica Ujedinjenih naroda (sve države članice UN-a, osim Lihtenštajna i Naurua), Sveta Stolica i Palestina (sa statusom država nečlanica Ujedinjenih naroda koje sudjeluju kao promatrači u Općoj skupštini Ujedinjenih naroda) te Cookovo otočje i Niue (samostalni teritoriji ugovorom povezani s Novim Zelandom). UNESCO World Heritage Convention. States Parties. Pristupljeno 5. lipnja 2023. <https://whc.unesco.org/en/statesparties/>

⁴¹ Francioni, *op.cit.* (bilj. 22), str. 14.

je utvrđeno postojanje obilježja „iznimne univerzalne vrijednosti“, koje predstavlja *condicio sine qua non* za upis lokaliteta na Popis svjetske baštine. Drugi registar ustanovljen Konvencijom je Popis ugrožene svjetske baštine na koji se upisuju lokaliteti svjetske baštine kojima prijete specifične opasnosti naročito ozbiljne naravi.⁴² U oba se navedena registra upisani lokaliteti vode kao mjesta kulturne, prirodne ili mješovite kulturne i prirodne svjetske baštine. Doprinos Konvencije o svjetskoj baštini na institucionalnoj razini se očituje u osnivanju Odbora za svjetsku baštinu, međunarodnog tijela sastavljenog od 21 države članice izabrane od strane Opće skupštine svih država stranaka Konvencije, što predstavlja značajan iskorak na području međunarodnog gospodarenja lokalitetima kulturne i prirodne baštine.⁴³

Pokazalo se kako je Konvencija o svjetskoj baštini, na snazi već više od pedeset godina, tijekom vremena bila podložna dinamičnom procesu evolucije, koji je ponajprije bio uvjetovan razvojem cjelokupnog međunarodnog prava na području zaštite kulturne i prirodne baštine te suočavanjem s novonastalim situacijama i problemima uočenima tijekom primjene Konvencije, rješenja kojih nisu bila predviđena samim tekstom Konvencije iz vremena njezina nastanka.⁴⁴ Tako je, primjerice, čitava kategorija svjetske baštine sadržana u pojmu „kulturnih krajobraza“ uvrštena u definiciju kulturne baštine, iako sama Konvencija o svjetskoj baštini u svome prvom članku (u kojemu je, kao što je već rečeno, sadržana sama konvencijska definicija kulturne baštine), kao niti u ostatku svoga teksta, ne prepoznaje kulturne krajobraze kao poseban oblik kulturne baštine. Takvu široku interpretaciju teksta Konvencije o svjetskoj baštini, bez formalnog revidiranja ili usvajanja amandmana, omogućilo je stalno prilagođavanje Operacionalnih smjernica za provođenje Konvencije.⁴⁵ Upravo se stalno evoluirajući i prilagodljivi karakter sustava svjetske baštine može navesti kao jedna od njegovih najvećih snaga,⁴⁶ što se ogleda i kroz poimanje prema kojemu ne postoji jedinstvena pravna definicija kulturne baštine, a pokušaji bi preciznog definiranja kulturne baštine rezultirali prevelikom krutošću te bi time ujedno i nužno proizvodili negativne učinke.⁴⁷

⁴² *Ibid.*, str. 17.

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ Francioni, *op.cit.* (bilj. 9), str. 6-7.

⁴⁵ Francioni, F., „World Cultural Heritage“, u: *op.cit.* (bilj. 12), str. 251.

⁴⁶ *Ibid.*, str. 270.

⁴⁷ Šošić, *op.cit.* (bilj. 5), str. 859.

Utjecaj se Konvencije o svjetskoj baštini očituje i u njezinoj praktičnoj primjeni pred sudovima te drugim sudištima (kao što su primjerice arbitražna sudišta) čija stvarna nadležnost nužno ne obuhvaća samo relativno usko područje međunarodnog prava kulturne baštine. Tako je koncept svjetske baštine, odnosno upis određenih lokaliteta na Popis svjetske baštine, iskorišten kao osnova za procjenu težine napada na kulturnu baštinu, što je značajno s gledišta međunarodnog kaznenog prava,⁴⁸ U praksi pred Međunarodnim kaznenim sudom se to pokazalo, primjerice, na slučaju *Al Mahdi* u kojemu je tuženik osuđen na plaćanje iznosa od 2,7 milijuna eura zbog nanošenja štete kulturnoj baštini u Maliju,⁴⁹ točnije građevinama u gradu Timbuktu koji se nalazi na Popisu svjetske baštine, pri čemu je Međunarodni kazneni sud utvrdio da je osuđenikovim radnjama šteta pričinjena ne samo lokalnoj, već i cjelokupnoj međunarodnoj zajednici.⁵⁰ Konvencija o svjetskoj baštini je izvršila utjecaj i na primjenu odredbi Statuta Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju, što je ponajprije vidljivo na slučaju namjernog granatiranja dubrovačkog Starog grada.⁵¹ Na područjima međunarodnog investicijskog prava i arbitraže Konvencija o svjetskoj baštini priznata je kao pravni instrument primjenjiv u sporovima između država stranaka Konvencije te pojedinih privatnih investitora.⁵²

Dvije ključne postavke Konvencije o svjetskoj baštini sadržane su u drugom i trećem stavku preambule Konvencije, koja sačinjava sastavni dio teksta Konvencije. Prva je postavka kako „pogoršanje stanja te nestanak kulturne i prirodne baštine predstavlja štetno osiromašenje baštine svih naroda svijeta“, dok druga postavka sadrži stajalište o načelnoj nedostatnosti zaštite baštine utemeljene isključivo na nacionalnoj razini zbog nedostatka gospodarskih i tehničkih resursa na raspolaganju mnogim državama svijeta u odnosu na štetu koja bi potencijalno mogla biti nanesena njihovoj kulturnoj i prirodnoj baštini.⁵³ Budući da je u preambuli Konvencije svjetska baština označena kao imovina od važnosti za sve narode svijeta, potreba očuvanja takvih jedinstvenih i nezamjenjivih dobara, bez obzira na pripadnost te baštine određenome narodu, smatra

⁴⁸ Francioni, *op.cit.* (bilj. 45), str. 252.

⁴⁹ Francioni, F., „Custom and General Principles of International Cultural Heritage Law“, u: *op.cit.* (bilj. 12), str. 538.

⁵⁰ Situation in the Republic of Mali in the case of the Prosecutor v. Ahmad Al Faqi Al Mahdi. Reparations Order, (ICC-01/12-01/15-236), International Criminal Court, 17 August 2017, str. 21.

⁵¹ Francioni, *op.cit.* (bilj. 45), str. 269.

⁵² *Ibid.*, str. 252. i 269.

⁵³ Francioni, *op.cit.* (bilj. 21), str. 15.

se dužnošću svih država stranaka Konvencije, čime se time osigurava identificiranje, zaštita te prenošenje baštine na buduće generacije.⁵⁴

Može se ustvrditi kako je svojim pristupom kojim se povezuju kultura i priroda, a time ujedno i očuvanje dvaju s njima povezanih oblika baštine, Konvencija o svjetskoj baštini nagovijestila suvremeno shvaćanje o održivom razvoju na temelju kojega se nastoji očuvati ravnoteža između društvenog razvoja i kulturnih tradicija te nužnosti očuvanja prirodnog okoliša.⁵⁵ Tako je i Konferencijom Ujedinjenih naroda o ljudskom okolišu, održanom u Stockholmu u ljeto 1972. godine, pružena snažna podrška načelima sadržanima u tekstu Konvencije o svjetskoj baštini, koja je naposljetku usvojena u studenome te iste godine.⁵⁶ Sama je Konvencija o svjetskoj baštini i formalno stupila na snagu 17. prosinca 1975. godine, nakon ratifikacije Maroka kao dvadesete države koja je ratificirala Konvenciju.⁵⁷

4.1. Pojam „iznimne univerzalne vrijednosti“

Pojam „iznimne univerzalne vrijednosti“ proteže se kroz sve definicije pojavnih oblika kulturne i prirodne baštine sadržane u prva dva članka Konvencije o svjetskoj baštini. Riječ je o temeljnom principu same Konvencije te ključnoj odrednici koja izdvaja lokalitete imenovane svjetskom baštinom u posebnu kategoriju unutar šireg pojma kulturne, odnosno prirodne baštine. Tako je, prema prvome članku Konvencije o svjetskoj baštini, kao pogodna za imenovanje svjetskom baštinom predviđena samo ona kulturna baština koja bi spadala u kategoriju spomenika, graditeljskih cjelina te lokaliteta od iznimne univerzalne vrijednosti,⁵⁸ iz čega je vidljivo kako bit konvencijske definicije kulturne baštine (odnosno, svjetske kulturne baštine) počiva upravo na svojstvu iznimne univerzalne vrijednosti.⁵⁹ Kao i u slučaju definicije svjetske baštine, tako niti termin „iznimne univerzalne vrijednosti“, iako od presudnog značaja za Konvenciju, nije izrijekom definiran u samome njezinu tekstu. Čak štoviše, Konvencija o svjetskoj baštini u šestom stavku svoje preambule koristi i drugi, veoma sličan termin

⁵⁴ O'Keefe, R., „World Cultural Heritage: Obligations to the International Community as a Whole?“, *International and Comparative Law Quarterly*, sv. 53, 2004, str. 189.

⁵⁵ Francioni, *op.cit.* (bilj. 22), str. 17.

⁵⁶ *Ibid.*, str. 16.

⁵⁷ Forrest, *op.cit.* (bilj. 24), str. 228.

⁵⁸ Francioni, *op.cit.* (bilj. 45), str. 250.

⁵⁹ Šošić, *op.cit.* (bilj. 5), str. 847.

- „izvanredni interes“ - što bi moglo uzrokovati dodatnu pomutnju glede pitanja radi li se o terminu istoznačnome s pojmom iznimne univerzalne vrijednosti.⁶⁰ Ipak, imajući u vidu kontekst u kojem se oba termina upotrebljavaju te svrhu koju se njima želi postići, može se zaključiti da se ovdje radi o dvama pojmovima koji za svrhe provođenja Konvencije o svjetskoj baštini nose isto značenje, budući da bi se međunarodni ugovori trebali tumačiti „u dobroj vjeri, prema uobičajenom smislu izraza iz ugovora u njihovu kontekstu i u svjetlu predmeta i svrhe ugovora“.⁶¹

Konvencija o svjetskoj baštini određuje kako je zadaća Odbora za svjetsku baštinu procijeniti jesu li određena kulturna dobra pogodna za upis na Popis svjetske baštine, odnosno utvrditi zadovoljavaju li ta kulturna dobra kriterij iznimne univerzalne vrijednosti.⁶² U svrhu upisa lokaliteta na Popis svjetske baštine, „iznimnost“ bi se, kao sastavni element kriterija iznimne univerzalne vrijednosti, morala utvrditi na temelju komparativne analize kojom bi se obuhvatio veći broj lokaliteta iz iste kategorije, na temelju koje bi se naposljetku mogla odabrati samo ona dobra koja zadovoljavaju taj visoko postavljeni standard izvrsnosti.⁶³ Aspekt „univerzalnosti“ je značajno jednostavnije odrediti sagledavajući prirodnu nego li kulturnu baštinu pogodnu za upis na Popis svjetske baštine, budući da je kvalitete prirodnih lokaliteta, odnosno njihovu biološku, geološku ili fizičku vrijednost, moguće sagledati na temelju općeprihvaćenih, objektivnih znanstvenih standarda.⁶⁴ Glede kulturne baštine, kriterij univerzalnosti trebalo bi shvatiti na način da dobra s tim aspektom posjeduju određenu univerzalnu privlačnost u odnosu na cjelokupno čovječanstvo, budući da su čimbenici posebnosti i iznimnosti kulturne baštine nužno povezani sa specifičnom kulturom te društvenim uređenjem, pa je stoga kriterij univerzalnosti i sam po sebi u određenoj mjeri proturječan shvaćanju univerzalnosti kao svojstva temeljem kojega bi određeno kulturno dobro bilo zajedničko svima.⁶⁵

Kao što je već napomenuto, iako Konvencija o svjetskoj baštini ne definira što se točno smatra iznimnom univerzalnom vrijednošću, usprkos činjenici da je postojanje iste

⁶⁰ Francioni, *op.cit.* (bilj. 21), str. 18.

⁶¹ Bečka konvencija o pravu međunarodnih ugovora, čl. 31. Za tekst ugovora vidi: *Narodne novine - međunarodni ugovori*, br. 16, god. 1993.

⁶² Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine, čl. 11. st. 2. Za tekst ugovora vidi: *supra* (bilj. 10).

⁶³ Francioni, *op.cit.* (bilj. 21), str. 18.

⁶⁴ *Ibid.*, str. 18-19.

⁶⁵ *Ibid.*, str. 19.

uvjet za upis na Popis svjetske baštine, putem Operacionalnih smjernica za primjenu Konvencije o svjetskoj baštini (u daljnjem tekstu: Operacionalne smjernice) pobliže je određen pojam iznimne univerzalne vrijednosti. Tako Operacionalne smjernice, kao skup pravila kojima je određena sama implementacija Konvencije o svjetskoj baštini od strane Odbora za svjetsku baštinu, izrijeком definiraju iznimnu univerzalnu vrijednost kao „kulturnu i/ili prirodnu važnost koja je toliko iznimna da nadilazi nacionalne granice te je od općeg interesa za sadašnju te buduće generacije čitavog čovječanstva“.⁶⁶ Operacionalne smjernice također određuju i konkretne kriterije prema kojima, ukoliko ih nominirani lokalitet zadovolji, Odbor za svjetsku baštinu može ustvrditi kako određeno kulturno, odnosno prirodno dobro zadovoljava standard iznimne univerzalne vrijednosti.⁶⁷ Od donošenja prvog nacrtu Operacionalnih smjernica 1977. godine, sami su kriteriji za upis na Popis svjetske baštine nekoliko puta revidirani.⁶⁸

4.2. Centar za svjetsku baštinu

Centar za svjetsku baštinu radno je tijelo UNESCO-a osnovano 1992. godine sa zadaćom pružanja pomoći Odboru za svjetsku baštinu.⁶⁹ S obzirom na svoju ulogu, Centar za svjetsku baštinu se može smatrati tajništvom čija je svrha provođenje Konvencije o svjetskoj baštini.⁷⁰ Centar za svjetsku baštinu stoga usko surađuje i sa samim državama strankama Konvencije o svjetskoj baštini te savjetodavnim tijelima koja obnašaju ulogu pri upisu lokaliteta na Popis svjetske baštine. Članove Centra za svjetsku baštinu imenuje Glavni ravnatelj UNESCO-a, uključujući pritom i Ravnatelja Centra za svjetsku baštinu koji također obnaša i ulogu Tajnika Odbora za svjetsku baštinu.⁷¹ Prema Operacionalnim smjernicama, među konkretnim zadaćama koje Centar za svjetsku baštinu obavlja ističu se organiziranje sastanaka Opće skupštine svih država stranaka Konvencije i Odbora za svjetsku baštinu, provođenje odluka Odbora za svjetsku baštinu te rezolucija Opće skupštine svih država stranaka Konvencije, organiziranje periodičnog izvještavanja te koordiniranje sustava međunarodne pomoći.

⁶⁶ Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, UNESCO Doc. WHC.21/01, 31. 7. 2021., pravilo 49.

⁶⁷ Francioni, *op.cit.* (bilj. 21), str. 19.

⁶⁸ Forrest, *op.cit.* (bilj. 24), str. 233.

⁶⁹ Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravilo 27.

⁷⁰ Vrdoljak, Meskell, *op.cit.* (bilj. 30), str. 31.

⁷¹ Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravilo 27.

Centar za svjetsku baštinu također ima i zadaću promoviranja cjelokupne svjetske baštine te Konvencije o svjetskoj baštini u odnosu na države članice Konvencije, savjetodavna tijela Odbora za svjetsku baštinu te širu javnost.⁷²

Nastanak Centra za svjetsku baštinu odraz je jakog institucionalnog karaktera koji krase sustav zaštite svjetske baštine. Centar za svjetsku baštinu tako predstavlja *ad hoc* infrastrukturu za pružanje podrške Odboru za svjetsku baštinu, budući da postojanje samog Centra za svjetsku baštinu nije izričito predviđeno Konvencijom o svjetskoj baštini.⁷³ Iako je već Konvencijom o svjetskoj baštini predviđeno kako će Odboru za svjetsku baštinu pomagati Tajništvo imenovano od strane Glavnog ravnatelja UNESCO-a,⁷⁴ koje je kao takvo zaista i djelovalo sve do osnivanja Centra za svjetsku baštinu, sam je Centar za svjetsku baštinu nastao na temelju odluke Glavnog ravnatelja UNESCO-a tek 1992. godine, dvadeset godina nakon stupanja na snagu Konvencije o svjetskoj baštini.⁷⁵ Naime, Centar za svjetsku baštinu uživa značajnu upravnu i financijsku autonomiju, pružajući stručne kompetencije neophodne za funkcionalno djelovanje Odbora za svjetsku baštinu,⁷⁶ dok je Tajništvo koje spominje Konvencija o svjetskoj baštini djelovalo koristeći se osobljem imenovanim na privremenoj osnovi te sredstvima iz Fonda za svjetsku baštinu, što je zapravo bilo u suprotnosti sa svrhom samog Fonda.⁷⁷ Kao središnja točka koordinacije za cjelokupnu materiju svjetske baštine,⁷⁸ Centar za svjetsku baštinu predstavlja institucionalni element sustava zaštite svjetske baštine, dok Odbor za svjetsku baštinu, kao tijelo predviđeno samom Konvencijom o svjetskoj baštini preko kojega se odražava volja država članica Konvencije, predstavlja odraz međuvladinih odnosa kao druge strane sustava zaštite svjetske baštine, također neophodnog za njegovo funkcionalno djelovanje.⁷⁹

4.3. Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini

Iako već i sama Konvencija o svjetskoj baštini pruža formalne definicije

⁷² *Ibid.*, pravilo 29.

⁷³ Francioni, *op.cit.* (bilj. 22), str. 35.

⁷⁴ Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine, čl. 14. st. 1. Za tekst ugovora vidi: *supra* (bilj. 10).

⁷⁵ Vrdoljak, A. F., „Article 14 The Secretariat and Support of the World Heritage Committee“, u: *op.cit.* (bilj. 9), str. 246.

⁷⁶ Francioni, *op.cit.* (bilj. 22), str. 35.

⁷⁷ Vrdoljak, *op.cit.* (bilj. 75), str. 246.

⁷⁸ Francioni, *op.cit.* (bilj. 45), str. 252.

⁷⁹ Francioni, *op.cit.* (bilj. 22), str. 35.

kulturne i prirodne svjetske baštine, značenje elemenata koji prema Konvenciji sačinjavaju pojam svjetske baštine te njihov opseg su tijekom vremena doživjeli brojne izmjene, ponajprije na temelju prakse Odbora za svjetsku baštinu, što se prvenstveno ogleda u nizu revizija Operacionalnih smjernica za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, čime je izostala potreba za suštinskim izmjenama samog teksta Konvencije.⁸⁰ Učestalim se revizijama Operacionalnih smjernica od strane Odbora za svjetsku baštinu njihov sadržaj produbljuje na temelju novih koncepata, novostečenih spoznaja te iskustava.⁸¹ Kao svrha Operacionalnih smjernica utvrđeno je određivanje postupaka za upis dobara na Popis svjetske baštine i Popis ugrožene svjetske baštine, kao i određivanje postupaka za zaštitu i očuvanje mjesta svjetske baštine te pružanje međunarodne pomoći iz sredstava Fonda za svjetsku baštinu, a samim je Operacionalnim smjernicama predviđena i potreba njihove povremene revizije kao odraz odluka donesenih od strane Odbora za svjetsku baštinu.⁸²

U svrhu upisa lokaliteta na Popis svjetske baštine, Odbor za svjetsku baštinu je pomoću Operacionalnih smjernica precizirao sveukupno deset kriterija za procjenu iznimne univerzalne vrijednosti mjesta nominiranih za upis na Popis svjetske baštine, od kojih se prvih šest kriterija odnosi na kulturnu, a preostala četiri kriterija na prirodnu baštinu.⁸³ Ukoliko nominirani lokalitet zadovolji barem jedan od propisanih kriterija, taksativno nabrojanih u Operacionalnim smjernicama za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, Odbor za svjetsku baštinu će smatrati kako je nominirani lokalitet zadovoljio uvjet posjedovanja iznimne univerzalne vrijednosti.⁸⁴ Operacionalne smjernice također određuju i da se određeni lokalitet nominiran za upis na Popis svjetske baštine može nalaziti i na području koje se proteže kroz teritorije više susjednih država, time predstavljajući prekograničnu svjetsku baštinu.⁸⁵ Predviđena je i mogućnost nominacije serijskih lokaliteta, odnosno jedinstvenih lokaliteta sastavljenih od nekoliko međusobno povezanih sastavnica od kojih svaka doprinosi iznimnoj univerzalnoj vrijednosti nominiranog dobra, a koje se nalaze na teritoriju jedne ili više

⁸⁰ Yusuf, A. F., „Article 1 Definition of Cultural Heritage“, u: *op.cit.* (bilj. 9), str. 28-29.

⁸¹ UNESCO World Heritage Convention. The Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. Pristupljeno 3. lipnja 2023. <https://whc.unesco.org/en/guidelines/>

⁸² Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravila 1. i 2.

⁸³ Francioni, *op.cit.* (bilj. 45), str. 255.

⁸⁴ Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravilo 77.

⁸⁵ Primjerice, prekogranični se lokalitet mješovite kulturne i prirodne svjetske baštine na području Ohrida proteže kroz teritorij Albanije i Sjeverne Makedonije. UNESCO World Heritage Convention. Natural and Cultural Heritage of the Ohrid region. Pristupljeno 4. lipnja 2023. <https://whc.unesco.org/en/list/99/>

država,⁸⁶ pri čemu te sastavnice ne moraju biti nužno i geografski povezane.⁸⁷

4.4. Odnos s drugim konvencijama donesenima na inicijativu UNESCO-a

Na području kulture djelatnost UNESCO-a se očitovala ponajprije kroz donošenje sveukupno šest stručnih konvencija te većeg broja preporuka i rezolucija.⁸⁸ U navedenu se skupinu kulturnih konvencija, osim znamenite Konvencije o svjetskoj baštini iz 1972. godine, ubraja i ranije donesena Haška konvencija za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba iz 1954. godine, kao i Konvencija o sprječavanju nezakonitog prenošenja kulturnih dobara, usvojena 1970. godine. Preostale su tri značajne kulturne konvencije donesene pod okriljem UNESCO-a tek nekoliko desetljeća nakon stupanja na snagu Konvencije o svjetskoj baštini - Konvencija o zaštiti podvodne kulturne baštine. iz 2001. godine, Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine iz 2003. godine te Konvencija o zaštiti i promicanju raznolikosti kulturnih izričaja iz 2005. godine.

Iako je opseg definicije kulturne baštine sadržane u Konvenciji o svjetskoj baštini donekle proširen putem Operacionalnih smjernica, Konvencijom o svjetskoj baštini ipak nisu obuhvaćeni svi mogući pojavnici oblici kulturne baštine,⁸⁹ shvaćene u njezinom širem smislu. Upravo su Konvencija o zaštiti podvodne kulturne baštine te Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine primjeri kulturnih konvencija kojima se štite oblici kulturne baštine koji nisu pokriveni Konvencijom o svjetskoj baštini, te se stoga može zaključiti kako se radi o konvencijama čiji sadržaj služi kao nadopuna Konvencije o svjetskoj baštini.⁹⁰ Jedna od već navedenih iznimnih značajki Konvencije o svjetskoj baštini jest njezino povezivanje kulturne s prirodnom baštinom, što predstavlja značajnu razliku u odnosu na ranije konvencije koje su koristile suženo poimanje pojmova kulturne imovine ili kulturnih dobara. Kao primjer ranijeg instrumenta međunarodnog prava kojim se nastojalo zaštititi „kulturna dobra“ - primjerice, prilikom

⁸⁶ Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravila 134., 137. i 138.

⁸⁷ Tako se, primjerice, serijski lokalitet slika i gravura na stijenama u istočnoj Španjolskoj sastoji od čak 758 zasebnih, geografski odvojenih sastavnica. UNESCO World Heritage Convention. Rock Art of the Mediterranean Basin on the Iberian Peninsula. Pristupljeno 4. lipnja 2023.

<https://whc.unesco.org/en/list/874/maps/>

⁸⁸ Vrdoljak, Meskell, *op.cit.* (bilj. 30), str. 26.

⁸⁹ Yusuf, *op.cit.* (bilj. 80), str. 41.

⁹⁰ *Ibid.*

nastanka oružanog sukoba - izdvaja se Haška konvencija za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba. Značaj Haške konvencije počiva i u tome što je taj međunarodni ugovor u mnogočemu izvršio utjecaj na kasnije konvencije donesene pod okriljem UNESCO-a, uključujući i Konvenciju o svjetskoj baštini.⁹¹

4.4.1. Zaštita kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba

Na području međunarodnopravne zaštite kulturne baštine značaj se Haške konvencije za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba iz 1954. godine prvenstveno očituje u činjenici da je među svim mnogostranim ugovorima univerzalne prirode upravo ona prvi akt čiji je sadržaj izravno posvećen zaštiti i očuvanju kulturnih predmeta čovječanstva.⁹² Pitanje donošenja instrumenta kojim bi se kulturna dobra štitila u vrijeme oružanih sukoba bilo je jedna od prvih tema na UNESCO-ovoj agendi netom nakon njegova osnivanja.⁹³ Haška konvencija predmetom konvencijske zaštite određuje „kulturna dobra“, no ona također sadržava i termin „kulturna baština“, čime se taj pojam po prvi puta navodi unutar jednog mnogostranog međunarodnog ugovora.⁹⁴ Kulturnoj se baštini Haškom konvencijom ujedno priznaje i univerzalna vrijednost, na temelju čega se može izvesti konstatacija kako je šteta nanescena kulturnim dobrima bilo kojega naroda ujedno i šteta pričinjena cjelokupnoj kulturnoj baštini čovječanstva.⁹⁵

Zaštita koju Haška konvencija pruža kulturnim dobrima odnosi se prvenstveno na „pokretna ili nepokretna dobra od velike važnosti za baštinu naroda“, ali i zgrade koje služe čuvanju i izlaganju kulturnih dobara te „spomenička središta“ koja sadrže znatnu količinu kulturnih dobara.⁹⁶ Koja su to dobra od velike važnosti za kulturnu baštinu naroda nije određeno samom Haškom konvencijom, već je samim državama strankama ostavljena mogućnost određivanja kulturnih dobara koja će biti podložna konvencijskom režimu zaštite.⁹⁷ Uz samu su Hašku konvenciju donesena i dva fakultativna protokola, od kojih je prvi donesen 1954. godine, kada i sama Haška

⁹¹ Forrest, *op.cit.* (bilj. 28), str. 129.

⁹² Šošić, *op.cit.* (bilj. 5), str. 835.

⁹³ Vrdoljak, Meskell, *op.cit.* (bilj. 29), str. 27.

⁹⁴ Šošić, *op.cit.* (bilj. 5), str. 838.

⁹⁵ Forrest, *op.cit.* (bilj. 28), str. 129.

⁹⁶ Konvencija za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba, čl. 1. Za tekst ugovora vidi: *supra* (bilj. 7).

⁹⁷ Šošić, *op.cit.* (bilj. 5), str. 844-845.

konvencija.⁹⁸ Budući da se sustav zaštite utemeljen Haškom konvencijom u praksi nije pokazao dostatnim za ostvarenje cilja zaštite kulturne baštine, 1999. godine je usvojen dodatni, drugi Protokol uz Hašku Konvenciju.⁹⁹

Haška konvencija predlaže da se kulturna dobra stave pod posebnu zaštitu tijekom oružanih sukoba, osobito ako se ta dobra nalaze na područjima gdje su u opasnosti od oštećenja uslijed oružanih napada.¹⁰⁰ Uz sustav kontrole u slučaju nastanka oružanog sukoba koji se pokazao nepraktičnim, režim ustanovljen Haškom konvencijom također obvezuje države stranke na podnošenje periodičnih izvješća UNESCO-u, u pravilu svake četiri godine, dok same države stranke Haške konvencije uživaju mogućnost traženja tehničke pomoći od strane UNESCO-a u vezi s primjenom Haške konvencije i Protokola ili organiziranjem sustava zaštite kulturnih dobara.¹⁰¹ Potaknut nužnošću dopune odredaba Haške konvencije mjerama za jačanje njihove provedbe,¹⁰² novi je institucionalni okvir ustanovljen Drugim protokolom uz Hašku konvenciju donesenim 1999. godine, kojim se državama strankama omogućava upisivanje kulturnih dobara na Popis kulturnih dobara pod pojačanom zaštitom, a osnovani su i Odbor te Fond za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba.¹⁰³ Na Popis kulturnih dobara pod pojačanom zaštitom je zaključno sa svibnjem 2023. godine upisano sveukupno 17 kulturnih dobara iz 11 različitih država stranaka.¹⁰⁴ Vidljivo je kako režim ustanovljen Drugim protokolom uz Hašku konvenciju u mnogočemu nalikuje sustavu zaštite svjetske baštine ustanovljenom Konvencijom o svjetskoj baštini, iz čega se može zaključiti kako je na osnovi svoje uspješne provedbe u praksi Konvencija o svjetskoj baštini u značajnoj mjeri izvršila utjecaj i na unaprjeđenje implementacije ranije donesene Haške konvencije te daljnji tijek razvoja njome uspostavljenog sustava zaštite.

⁹⁸ Qureshi, W. A., „The Protection of Cultural Heritage by International Law in Armed Conflict“, *Loyola University Chicago International Law Review*, sv. 15, br. 1, 2017, str. 71.

⁹⁹ Francioni, *op.cit.* (bilj. 22), str. 17.

¹⁰⁰ Qureshi, *op.cit.* (bilj. 98), str. 73.

¹⁰¹ O'Keefe, *op.cit.* (bilj. 12), str. 68-69.

¹⁰² Drugi protokol uz Konvenciju za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba, Preambula, st. 2. Za tekst ugovora vidi: Zakon o potvrđivanju Drugog protokola uz Konvenciju za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba, *Narodne novine - međunarodni ugovori*, br. 11, god. 2005.

¹⁰³ O'Keefe, *op.cit.* (bilj. 12), str. 69.

¹⁰⁴ UNESCO The Hague Convention. Enhanced Protection: Cultural Property of Highest Importance to Humanity. Pristupljeno 2. lipnja 2023. <https://en.unesco.org/node/341353>

4.4.2. Nematerijalna kulturna baština

Općenito gledano, kulturnu se baštinu može podijeliti na dvije kategorije - materijalnu kulturnu baštinu te nematerijalnu kulturnu baštinu.¹⁰⁵ Tijekom primjene Konvencije o svjetskoj baštini, očitovane putem sukcesivnih revizija Operacionalnih smjernica, razvila se misao o povezanosti nematerijalne kulturne baštine s fizičkom, materijalnom baštinom koja bi stoga trebala biti uzeta u obzir pri razmatranju iznimne univerzalne vrijednosti lokaliteta materijalne baštine.¹⁰⁶ Konvencijom o zaštiti nematerijalne kulturne baštine, usvojenom 2003. godine, nastojalo se prepoznati te očuvati nematerijalnu kulturnu baštinu kao zaseban oblik kulturne baštine, neovisno o sadržaju već postojećih kulturnih konvencija UNESCO-a koje su nematerijalnu baštinu označavale samo kao element pridružen materijalnoj kulturnoj baštini.¹⁰⁷ Osim Konvencijom o nematerijalnoj kulturnoj baštini, koja pod pojmom nematerijalne kulturne baštine podrazumijeva „vještine, izvedbe, izričaje, znanja, umijeća, kao i instrumente, predmete, rukotvorine i kulturne prostore“,¹⁰⁸ materija zaštite nematerijalne kulturne baštine sadržana je i u Konvenciji o zaštiti i promicanju raznolikosti kulturnih izričaja iz 2005. godine kojom je obuhvaćena zaštita kulturnih izričaja, kulturnih aktivnosti, kulturnih proizvoda i usluga te kulturnih industrija.¹⁰⁹

Države u razvoju, nastale uslijed procesa dekolonizacije i okončanja Hladnog rata, pokazale su se glavnim pokretačima ideje o zaštiti nematerijalne kulturne baštine, a naponi tih država su također rezultirali i usvajanjem međunarodnog instrumenta Ujedinjenih naroda o pravima domorodačkog stanovništva.¹¹⁰ Razvijene države su se protivile naporima za pružanje međunarodne zaštite „folkloru“ (pojmu u koji je bio uklopljen sam termin nematerijalne kulturne baštine u doba prije donošenja Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine), smatrajući kako je postojećim režimima intelektualnog vlasništva pružena dostatna zaštita tradicijskoj kulturi koja bi time spadala u sferu javne domene.¹¹¹ Kao jedna od glavnih kritika režimu uspostavljenom

¹⁰⁵ Qureshi, *op.cit.* (bilj. 98), str. 64.

¹⁰⁶ Yusuf, *op.cit.* (bilj. 80), str. 41.

¹⁰⁷ *Ibid.*, str. 42.

¹⁰⁸ Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine, čl. 1. Za tekst ugovora vidi: Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine, *Narodne novine - međunarodni ugovori*, br. 5, god. 2005.

¹⁰⁹ Vrdoljak, A. F., Francioni, F., „Introduction“, u: *op.cit.* (bilj. 12), str. 3.

¹¹⁰ Vrdoljak, Meskell, *op.cit.* (bilj. 30), str. 35.

¹¹¹ *Ibid.*

Konvencijom o svjetskoj baštini isticala se njezina eurocentričnost, odnosno izrazito zapadnjačko poimanje kulturne baštine, ponajprije glede činjenice kako je u Konvenciji o svjetskoj baštini pojam univerzalne baštine čovječanstva, odnosno svjetske baštine, bio ograničen isključivo na materijalna dobra.¹¹² Proces zaštite nematerijalne kulturne baštine se nastavio usvajanjem Preporuke o očuvanju tradicijske kulture i folkloru od strane Opće skupštine UNESCO-a,¹¹³ nakon čega je uslijedilo i pokretanje programa „*Remek-djela usmene i nematerijalne baštine čovječanstva*“ 1998. godine.¹¹⁴

Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine, donesena 2003. godine, usvojena je od strane sveukupno 181 stranke, zaključno sa svibnjem 2023. godine.¹¹⁵ Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine uvelike je inspirirana Konvencijom o svjetskoj baštini,¹¹⁶ a njome su uspostavljena i tri zasebna popisa na koje države članice mogu predložiti upis pojedinih nematerijalnih kulturnih dobara - Reprezentativni popis nematerijalne baštine čovječanstva, Popis nematerijalne baštine kojoj je potrebna hitna zaštita te Registar najboljih praksi očuvanja nematerijalne baštine.¹¹⁷ Jedno od najznačajnijih obilježja Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine očituje se u činjenici kako se njome prepoznaje osobitost nematerijalne kulturne baštine na temelju vrijednosti koju takva baština ima za samu zajednicu na koju se ona odnosi, pri tome ne spominjući kriterije univerzalnosti ili iznimnosti nematerijalne kulturne baštine u odnosu na kakvo šire područje.¹¹⁸ Uz duhovno stvaralaštvo, Konvencija o nematerijalnoj svjetskoj baštini navodi i određena materijalna dobra, poput instrumenata ili rukotvorina, kao dijelove nematerijalne kulturne baštine čiju zaštitu ta konvencija promiče.¹¹⁹

Iako je definicija kulturne baštine sadržana u Konvenciji o zaštiti nematerijalne

¹¹² Hameršak, M., Pleše, I., „Uvod u proizvodnju baštine“, u: Hameršak, M., Pleše, I., Vukušić, A.-M. (ur.), *Proizvodnja baštine: kritičke studije o nematerijalnoj kulturi*, Zagreb, Institut za etnologiju i folkloristiku, 2013, str. 11.

¹¹³ Vrdoljak, Meskell, *op.cit.* (bilj. 30), str. 36.

¹¹⁴ Hameršak, Pleše, *op.cit.* (bilj. 112), str. 11.

¹¹⁵ UNESCO. Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. States Parties. Pristupljeno 9. svibnja 2023. <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/convention-safeguarding-intangible-cultural-heritage#item-2>

¹¹⁶ Vrdoljak, Meskell, *op.cit.* (bilj. 30), str. 36.

¹¹⁷ UNESCO Intangible Cultural Heritage. Purpose of the Lists of Intangible Cultural Heritage and of the Register of Good Safeguarding Practices. Pristupljeno 9. svibnja 2023. <https://ich.unesco.org/en/purpose-of-the-lists-00807>

¹¹⁸ Yusuf, *op.cit.* (bilj. 80), str. 42.

¹¹⁹ Šošić, *op.cit.* (bilj. 5), str. 851.

kulturne baštine postavljena šire u odnosu na definicije sadržane u kulturnim konvencijama koje su joj prethodile, ta konvencija i dalje sadrži određena poimanja koja pokazuju dominantan utjecaj nacionalnih država, poput činjenice da su sami ljudski jezici zaštićeni samo u onoj mjeri u kojoj doprinose drugim oblicima nematerijalne kulturne baštine.¹²⁰ Usprkos tome, Konvencija o zaštiti nematerijalne baštine naglašava ulogu koju nadržavni subjekti, poput lokalnih zajednica (uključujući i starosjedilačke zajednice) te skupina, pa i samih pojedinaca, imaju prilikom očuvanja nematerijalne kulturne baštine.¹²¹

4.4.3. Podvodna kulturna baština

Poput nematerijalne kulturne baštine, i podvodna kulturna baština predstavlja specifičan oblik kulturne baštine koji nije izričito obuhvaćen Konvencijom o svjetskoj baštini.¹²² Konvencija o zaštiti podvodne kulturne baštine, donesena 2001. godine, sadržava definiciju kojom se određuje kako podvodna kulturna baština obuhvaća „svaki trag ljudskog postojanja kulturnog, povijesnog ili arheološkog karaktera koji su se nalazili, djelomično ili potpuno pod vodom, povremeno ili stalno, barem 100 godina“.¹²³ Iako i ranije donesena Konvencija Ujedinjenih naroda o pravu mora iz 1982. godine, kao najznačajniji pravni instrument s područja međunarodnog prava mora, sadrži dva članka posvećena podvodnoj kulturnoj baštini,¹²⁴ Konvencija o zaštiti podvodne kulturne baštine je u cijelosti posvećena postizanju ciljeva sprječavanja iskorištavanja podvodne kulturne baštine u gospodarske svrhe, promicanja međunarodne suradnje te osnaživanja sustava zaštite podvodne kulturne baštine *in situ*, gdje god to bilo moguće,¹²⁵ budući da značaj podvodne kulturne baštine, između ostalog, leži i u činjenici da takva baština predstavlja svojevrsnu „vremensku kapsulu“, s obzirom da povijesni lokaliteti - bilo da je riječ o olupinama brodova ili ostacima potopljenih gradova i naselja - bivaju očuvani u onome stanju u kojemu su se nalazili

¹²⁰ Vrdoljak, Meskill, *op.cit.* (bilj. 30), str. 36.

¹²¹ Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine, Preambula, st. 6. Za tekst ugovora vidi: *supra* (bilj. 108).

¹²² Yusuf, *op.cit.* (bilj. 80), str. 43.

¹²³ Konvencija o zaštiti podvodne kulturne baštine, čl. 1. Za tekst ugovora vidi: Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti podvodne kulturne baštine, *Narodne novine - međunarodni ugovori*, br. 10, god. 2004.

¹²⁴ Radi se o čl. 149. Konvencije o pravu mora, koji se odnosi na arheološke i povijesne predmete nađene u Zoni međunarodnog podmorja, te čl. 303. Konvencije o pravu mora, koji se odnosi na arheološke i povijesne predmete nađene bilo gdje u moru. Šošić, T. M., „Međunarodnopravna zaštita kulturne baštine dubokog podmorja - ima li spasa 'Titanicu'?", *Pravni vjesnik*, sv. 36, br. 2, 2020, str. 77-79.

¹²⁵ Yusuf, *op.cit.* (bilj. 80), str. 43.

u trenutku njihova potonuća ispod površine vode.¹²⁶

Iako Konvencija o svjetskoj baštini načelno ne zaprječuje upis podvodnih kulturnih lokaliteta na Popis svjetske baštine, ukoliko ti lokaliteti zadovoljavaju uvjet iznimne univerzalne vrijednosti, zaključno sa svibnjem 2023. godine na Popis svjetske baštine nije upisan niti jedan lokalitet koji bi predstavljao baštinu isključivo kulturnog karaktera.¹²⁷ Iz definicije podvodne kulturne baštine sadržane u Konvenciji o zaštiti podvodne kulturne baštine, vidljivo je kako se njome nastoji zaštititi što širi krug podvodnih artefakata,¹²⁸ pri tome ne postavljajući uvjet da određeni lokalitet posjeduje iznimnu univerzalnu vrijednost, kao niti ograničavajući režim zaštite isključivo na kategoriju nepokretnih dobara, budući da se istraživanje podvodne baštine često odnosi na pojedine artefakte već odvojene od glavnih lokaliteta kojima bi načelno pripadali.¹²⁹ Nasuprot tome, upis lokaliteta na Popis svjetske baštine je trenutno ograničen isključivo na nepokretna dobra, što doduše ne slijedi iz teksta same Konvencije o svjetskoj baštini, već je utvrđeno putem Operacionalnih smjernica.¹³⁰

Za zaštitu je podvodnih arheoloških predmeta Konvencijom o zaštiti podvodne kulturne baštine predviđen režim utemeljen na postupku izvještavanja o otkrićima podvodnih kulturnih dobara i konzultacijama između država stranaka Konvencije u pogledu zaštitnih mjera koje bi valjalo poduzeti, pri čemu se ustanovljenim sustavom podmorska kulturna dobra koja se nalaze na području isključivog gospodarskog pojasa ili epikontinentalnog pojasa obalne države te u Zoni međunarodnog podmorja tretiraju na podjednak način.¹³¹ Sustav izvještavanja ustanovljen Konvencijom o zaštiti podvodne kulturne baštine prvenstveno se odnosi na obvezu država stranaka o izvještavanju UNESCO-a, ali i Međunarodne vlasti za morsko dno o otkrićima podvodne kulturne baštine i namjerama država stranaka o provođenju istraživanja ili

¹²⁶ O'Keefe, P. J., „Underwater Cultural Heritage“, u: *op.cit.* (bilj. 12), str. 295.

¹²⁷ U sklopu Programa svjetske baštine u morima (*World Heritage Marine Programme*) Odbor za svjetsku baštinu je zaključno sa svibnjem 2023. godine identificirao 50 lokaliteta s Popisa svjetske baštine, među kojima su četiri mješovitog kulturnog i prirodnog karaktera, dok svi ostali lokaliteti predstavljaju prirodnu baštinu. UNESCO World Heritage Convention. World Heritage Marine Programme. Pristupljeno 5. lipnja 2023. <https://whc.unesco.org/en/marine-programme/>

¹²⁸ Šošić, *op.cit.* (bilj. 5), str. 849.

¹²⁹ Yusuf, *op.cit.* (bilj. 80), str. 44-45.

¹³⁰ Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravilo 48.

¹³¹ Šošić, *op.cit.* (bilj. 124), str. 82.

izvlačenja tih dobara.¹³² Što se tiče sustava zaštite svjetske baštine, sam tekst Konvencije o svjetskoj baštini u trenutnom obliku ne dozvoljava upis lokaliteta (kako prirodnih, tako i kulturnih) na Popis svjetske baštine ukoliko bi se isti nalazili na području izvan teritorija države koja ih nominira za upis,¹³³ iako bi se možebitnim izmjenama Operacionalnih smjernica za provođenje Konvencije omogućio upis takvih lokaliteta, ako bi pri tome zadovoljavali i kriterij iznimne univerzalne vrijednosti.¹³⁴

5. Popis svjetske baštine

Međunarodni sustav zaštite kulturne i prirodne baštine od iznimne univerzalne vrijednosti, ustanovljen Konvencijom o svjetskoj baštini, svoje je utjelovljenje ostvario ponajprije putem registra poznatog kao Popis svjetske baštine.¹³⁵ Upisom na Popis svjetske baštine, odnosno dodjeljivanjem statusa svjetske baštine nekome lokalitetu, osigurava se podizanje javne svijesti o pitanjima očuvanja kulturne baštine, čime se doprinosi zaštiti takvih iznimnih lokaliteta od negativnih posljedica nekontroliranog gospodarskog razvoja.¹³⁶ Moguće je doći do zaključka kako vrijednost postojanja Popisa svjetske baštine leži u tome što se njime na određen način certificira iznimna univerzalna vrijednost određenog dobra,¹³⁷ iako sama činjenica da pojedini kulturni, odnosno prirodni lokalitet nije u datom trenutku upisan na Popis svjetske baštine, naravno, ujedno ne znači i da taj lokalitet *a priori* ne posjeduje svojstvo iznimne univerzalne vrijednosti, već samo da tom lokalitetu u datom trenutku nije omogućeno ostvarivanje pogodnosti koje upisanim mjestima pruža Konvencija o svjetskoj baštini.¹³⁸ Kao zamjerka Popisu svjetske baštine javlja se stajalište kako je njime otvorena mogućnost svojevrsnog „natjecanja“ između država, potencirajući nacionalističke težnje i stavljajući u drugi plan stvarnu bit sustava svjetske baštine - zaštitu i očuvanje kulturne i prirodne baštine od iznimne univerzalne vrijednosti.¹³⁹

Na drugome sastanku Odbora za svjetsku baštinu održanome 1978. godine na Popis je

¹³² Francioni, *op.cit.* (bilj. 22), str. 23.

¹³³ Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine, čl. 3. Za tekst ugovora vidi: *supra* (bilj. 10).

¹³⁴ Francioni, *op.cit.* (bilj. 45), str. 253.

¹³⁵ Francioni, *op.cit.* (bilj. 9), str. 5.

¹³⁶ Vrdoljak, Meskell, *op.cit.* (bilj. 30), str. 30.

¹³⁷ Francioni, *op.cit.* (bilj. 22), str. 17.

¹³⁸ O'Keefe, *op.cit.* (bilj. 54), str. 189.

¹³⁹ Vrdoljak, Meskell, *op.cit.* (bilj. 30), str. 30.

svjetske baštine upisano prvih dvanaest lokaliteta.¹⁴⁰ Jedna od obveza Odbora za svjetsku baštinu utvrđenih Konvencijom o svjetskoj baštini jest i objava ažuriranog Popisa svjetske baštine u razdoblju od najviše dvije godine,¹⁴¹ iako je, počevši s 1978. godinom, Odbor za svjetsku baštinu na Popis svjetske baštine redovito upisivao nove lokalitete svake godine, uz samo dvije iznimke,¹⁴² od čega je najveći broj novoupisanih lokaliteta zabilježen 2000. godine kada je na Popis svjetske baštine upisan čak 61 lokalitet, dok je nasuprot tome 1989. godine na Popis upisano tek sedam lokaliteta.¹⁴³ Ne postoji ograničenje najvećeg mogućeg broja lokaliteta koji bi mogli biti upisani na Popis svjetske baštine,¹⁴⁴ iako Operacionalne smjernice određuju kako smisao Konvencije o svjetskoj baštini nije pružanje zaštite svim dobrima koja su od iznimnog interesa ili vrijednosti, kao što su primjerice lokaliteti od isključivo nacionalnog ili regionalnog značaja, već samo probranim dobrima koja bi u ponajvećoj mjeri demonstrirala svoju iznimnost s gledišta međunarodne zajednice.¹⁴⁵

Rastući broj novoupisanih lokaliteta doveo je do značajnog povećanja Popisa svjetske baštine, a time i do potrebe za postavljanjem pitanja u kolikoj je mjeri Popis svjetske baštine uistinu reprezentativan te uravnotežen, budući da su neke države, proporcionalno gledajući, mnogo zastupljenije na Popisu svjetske baštine s obzirom na broj upisanih lokaliteta.¹⁴⁶ Odbor za svjetsku baštinu je stoga 1994. godine usvojio Globalnu strategiju za uravnotežen, reprezentativan i vjerodostojan Popis svjetske baštine (u daljnjem tekstu: Globalna strategija) kao akcijski program s ciljem identificiranja te popunjavanja postojećih praznina unutar samog Popisa svjetske baštine.¹⁴⁷ Među zadacima koji su postavljeni Globalnom strategijom ističe se poticanje

¹⁴⁰ 2nd session of the World Heritage Committee, Washington, D.C. 5-8 September 1978, Final Report, Intergovernmental Committee for the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, UNESCO Doc. CC-78/CONF.010/10 Rev., Paris, 9 October 1978., str. 7-8.

¹⁴¹ Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine, čl. 11. st. 2. Za tekst ugovora vidi: *supra* (bilj. 10).

¹⁴² 2020. godine zbog pandemije COVID-19 nije održana planirana 44. sjednica Odbora za svjetsku baštinu, već je ista održana 2021. godine. Zbog invazije na Ukrajinu 2022. godine nije održana sjednica koja se trebala održati u Kazanju u Ruskoj Federaciji, te je stoga u siječnju 2023. godine održana 18. izvanredna sjednica Odbora za svjetsku baštinu na kojoj su tri kulturna lokaliteta upisana na Popis svjetske baštine (ujedno i na Popis ugrožene svjetske baštine). Održavanje 45. sjednice Odbora za svjetsku baštinu planirano je u rujnu 2023. godine. UNESCO World Heritage Convention. Sessions since 1976. Pristupljeno 14. svibnja 2023.

<https://whc.unesco.org/en/sessions/>

¹⁴³ UNESCO World Heritage Convention. World Heritage List Statistics. Pristupljeno 14. svibnja 2023.

<https://whc.unesco.org/en/list/stat>

¹⁴⁴ Scovazzi, T., „Articles 8-11 World Heritage Committee and World Heritage List“, u: *op.cit.* (bilj. 9), str. 166.

¹⁴⁵ Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravilo 52.

¹⁴⁶ Scovazzi, *op.cit.* (bilj. 144), str. 166.

¹⁴⁷ Yusuf, *op.cit.* (bilj. 80), str. 35.

država stranaka na nominiranje određenih podzastupljenih vrsta lokaliteta, kao što su primjerci tradicijskog graditeljstva ili slikarije na stijinama, a državama strankama s visokim stupnjem zastupljenosti na Popisu svjetske baštine savjetovano je usporavanje intenziteta kojim predlažu kulturne lokalitete za upis na Popis.¹⁴⁸ Uz donošenje Globalne strategije, 1994. godine nastupila je i revizija samih kriterija za procjenu iznimne univerzalne vrijednosti od strane Odbora za svjetsku baštinu, čime je omogućen upis novih vrsta kulturnih lokaliteta na Popis svjetske baštine, uključivši time i kulturne krajobrazne, lokalitete industrijske baštine te postignuća moderne arhitekture.¹⁴⁹ Na sjednici Odbora za svjetsku baštinu 2000. godine održanoj u Cairnsu, Australija, donesena je odluka o ograničavanju maksimalnog broja nominacija koje će Odbor procjenjivati na godišnjoj razini na najviše 30 novih lokaliteta.¹⁵⁰ Budući da je samom Konvencijom o svjetskoj baštini utvrđena dužnost država stranaka da identificiraju i zaštite lokalitete od iznimne univerzalne vrijednosti koji se nalaze na njihovom teritoriju,¹⁵¹ navedeni su kriteriji u nekoliko navrata revidirani. Odbor za svjetsku baštinu je tako 2004. godine povećao broj dopuštenih godišnjih nominacija na njih sveukupno 45, uz najviše dva lokaliteta nominirana od strane iste države (od kojih jedan mora biti prirodnog karaktera), a 2007. je godine režim dodatno prilagođen donošenjem dopunskih kriterija za utvrđivanje prioriternih nominacija ukoliko bi broj lokaliteta predloženih za upis na Popis svjetske baštine u pojedinoj godini prelazio utvrđenu brojku od sveukupno 45 nominacija.¹⁵²

5.1. Svjetska prirodna baština

Definicija prirodne baštine sadržana u Konvenciji o svjetskoj baštini ističe kako se pod pojmom prirodne baštine smatraju „prirodna obličja koja se sastoje od fizičkih i bioloških formacija ili skupina takvih formacija“, „geološke i fiziografske formacije i detaljno utvrđena područja koja tvore stanište ugrožene životinjske i biljne vrste“ te „prirodne cjeline ili detaljno utvrđena područja prirode“ - dakako, ukoliko navedene kategorije ujedno zadovoljavaju i kriterij iznimne univerzalne vrijednosti sa stajališta

¹⁴⁸ Scovazzi, *op.cit.* (bilj. 144), str. 166.

¹⁴⁹ Francioni, *op.cit.* (bilj. 45), str. 254-255.

¹⁵⁰ Scovazzi, *op.cit.* (bilj. 144), str. 167.

¹⁵¹ Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine, čl. 4. Za tekst ugovora vidi: *supra* (bilj. 10).

¹⁵² Scovazzi, *op.cit.* (bilj. 144), str. 167-168.

znanosti, zaštite ili prirodne ljepote.¹⁵³ Donošenjem Konvencije o svjetskoj baštini 1972. godine zaštita prirode je po prvi puta smještena u kontekst „prirodne baštine“, čime je uspostavljeno različito stajalište u odnosu na prethodna razmatranja o zaštiti prirodnih bogatstava koja su do tada prevladavala u međunarodnome pravu, a koja su se ticala samo određenih skupina flore i faune, pri tome ne razmatrajući prirodu kao zajedničku baštinu svih koja bi trebala biti sačuvana za buduće naraštaje.¹⁵⁴ Iako Konvencija o svjetskoj baštini potencira poveznicu između kulturne i prirodne baštine, smatrajući čovječanstvo i okoliš načelno neodvojivima, oba su oblika svjetske baštine u Konvenciji definirana zasebno, a sve do 2003. godine i u Operacionalnim smjernicama su kriteriji za procjenu iznimne univerzalne vrijednosti nominiranih lokaliteta prirodne, odnosno kulturne baštine bili navedeni odvojeno.¹⁵⁵

Zaključno sa svibnjem 2023. godine na Popis je svjetske baštine upisano sveukupno 213 lokaliteta čija je iznimna univerzalna vrijednost utvrđena isključivo na temelju kriterija određenih za identificiranje svjetske prirodne baštine, što predstavlja manje od jedne petine od ukupnog broja lokaliteta upisanih na Popis svjetske baštine.¹⁵⁶ Kao jedna od organizacija s položajem savjetodavnih tijela pri Odboru za svjetsku baštinu, IUCN je utvrdio kako Popis svjetske baštine sadrži relativno uravnoteženu raspodjelu lokaliteta s obzirom na zastupljenost većine svjetskih ekosustava te staništa biljnih i životinjskih vrsta, iako postoje određene praznine u zastupljenosti pojedinih prirodnih sustava, zaključivši naposljetku kako lokaliteti prirodnog te mješovitog prirodnog i kulturnog karaktera trenutno upisani na Popis svjetske baštine sačinjavaju tek polovicu od ukupnog broja lokaliteta koji bi hipotetski bili zastupljeni na potpunom popisu svjetske prirodne baštine od iznimne univerzalne vrijednosti.¹⁵⁷

5.2. Svjetska kulturna baština

Kulturna baština, općenito gledajući, posjeduje niz specifičnih vrijednosti, utvrđenje kojih je odigralo važnu ulogu prilikom ustanovljavanja sustava zaštite od

¹⁵³ Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine, čl. 2. Za tekst ugovora vidi: *supra* (bilj. 10).

¹⁵⁴ Redgwell, C., „Article 2 Definition of Natural Heritage“, u: *op.cit.* (bilj. 9), str. 64.

¹⁵⁵ Forrest, *op.cit.* (bilj. 24), str. 241.

¹⁵⁶ UNESCO World Heritage Convention. World Heritage List Statistics. Pristupljeno 5. lipnja 2023.

<https://whc.unesco.org/en/list/stat>

¹⁵⁷ Redgwell, *op.cit.* (bilj. 154), str. 72.

strane UNESCO-a, pri čemu se, uz izražajnu, arheološku i povijesnu te ekonomsku vrijednost kulturne baštine, ističe i pravna vrijednost koju bi određena kulturna baština stekla samim uvrštavanjem unutar određenog pravnog režima zaštite baštine,¹⁵⁸ među koje bi, dakako, trebalo ubrojiti i sustav zaštite svjetske kulturne baštine ustanovljen temeljem Konvencije o svjetskoj baštini. S gledišta Konvencije o svjetskoj baštini, same su države članice određene kao akteri s dužnošću identificiranja kulturnih dobara koja se nalaze na njihovom teritoriju, a koja bi pri tome posjedovala svojstvo iznimne univerzalne vrijednosti.¹⁵⁹ Konvencija o svjetskoj baštini sadrži relativno usku definiciju kulturne baštine, s obzirom na njezino naglašavanje obilježja iznimne univerzalne vrijednosti kao glavne odrednice pojma svjetske baštine (koji pritom predstavlja predmet same konvencijske zaštite), čime se ujedno i potencira značaj interesa koji svjetska kulturna baština uživa prvenstveno s gledišta šire društvene javnosti, odnosno međunarodne zajednice u cjelini, a koji bi stoga ujedno i prevladavao nad interesima pretežito imovinske naravi.¹⁶⁰

Najveći dio Popisa svjetske baštine tvore dobra koja predstavljaju kulturnu baštinu, pobliže određenu Konvencijom o svjetskoj baštini kao spomenici, skupine građevina te spomeničke cjeline koji su od izvanredne univerzalne vrijednosti sa stajališta povijesti, umjetnosti ili znanosti, odnosno s estetskog, etnološkog ili antropološkog stajališta.¹⁶¹ Prvi članak Konvencije o svjetskoj baštini detaljnije navodi i što točno pripada pod svaku od navedenih kategorija iz definicije kulturne baštine, pa se tako u kategoriju spomenika ubrajaju „arhitektonska djela, monumentalne skulpture i slikarska djela, arheološki elementi ili strukture, natpisi, špiljske nastambe“, dok se kao sastavnice kategorije spomeničkih cjelina, uz područja s arheološkim nalazištima, navode i „kombinirana djela prirode i čovjeka“.¹⁶² Značaj posljednje od navedenih kategorija kulturne baštine leži u tome što su njome lokaliteti kod kojih postoji izrazitiji međuodnos između čovječanstva i okoliša definirani kao sastavnica svjetske kulturne baštine, pa je tako svoje mjesto unutar svjetske kulturne baštine našla i nova potkategorija „kulturnih krajobraza“.¹⁶³

¹⁵⁸ Forrest, *op.cit.* (bilj. 24), str. 4. i 19.

¹⁵⁹ Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine, čl. 3. Za tekst ugovora vidi: *supra* (bilj. 10).

¹⁶⁰ Šošić, *op.cit.* (bilj. 5), str. 846-847.

¹⁶¹ Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine, čl. 1. Za tekst ugovora vidi: *supra* (bilj. 10).

¹⁶² *Ibid.*

¹⁶³ Forrest, *op.cit.* (bilj. 24), str. 241.

Međunarodno vijeće za spomenike i spomeničke cjeline (u daljnjem tekstu: ICOMOS) već je Venecijanskom poveljom iz 1964. godine ponudilo široku definiciju povijesnih spomenika,¹⁶⁴ uključivši u nju ne samo pojedinačna arhitektonska postignuća, već i urbanu te ruralnu sredinu u kojoj se mogu pronaći tragovi određene civilizacije, odnosno povijesnog događaja, čime je prepoznat odnos između prirodne i kulturne baštine te je naposljetku ostvaren i bitan utjecaj na konačni opseg Konvencije o svjetskoj baštini.¹⁶⁵ Određene kategorije baštine - poput primjerice nalazišta ljudskih ostataka - ostavljaju dvojbu treba li se s njima postupati kao s lokalitetima kulturne ili kao s lokalitetima prirodne baštine, s obzirom na različitost metoda koje se koriste u postupku zaštite kulturne baštine, a koje pritom *in ultima linea* opravdavaju i odvojenost pravnih režima kojima se uređuju područja zaštite kulturne, odnosno prirodne baštine.¹⁶⁶ U dosadašnjoj su praksi Odbora za svjetsku baštinu značajni lokaliteti vezani uz evoluciju čovjeka na Popis svjetske baštine upisivani na temelju kriterija određenih za upis kulturne baštine,¹⁶⁷ dok su i pojedine vrste lokaliteta koje u značajnoj mjeri obuhvaćaju dijelove prirode, poput parkova i vrtova te već navedenih kulturnih krajobrazu, također ubrojani u kategoriju kulturne baštine, budući da se radi o dijelovima prirode na koje je presudan utjecaj imalo ljudsko djelovanje, a koji postojanje svojstva iznimne univerzalne vrijednosti temelje upravo na doprinosu čovjekovih postignuća.¹⁶⁸

5.2.1. Integritet i autentičnost svjetske baštine

Uz uvjet zadovoljavanja kriterija pobliže određenih za pojedine kategorije svjetske baštine putem Operacionalnih smjernica, mjesta nominirana za upis na Popis svjetske baštine također trebaju zadovoljiti i dodatne uvjete autentičnosti te

¹⁶⁴ Međunarodna povelja o konzervaciji i restauraciji spomenika i spomeničkih cjelina, poznatija kao Venecijanska povelja, donesena je na drugom Međunarodnom kongresu arhitekata i tehničara povijesnih spomenika održanom u Veneciji 1964. godine kao prva od sveukupno 13 rezolucija; drugom je rezolucijom, donesenom na inicijativu UNESCO-a, osnovano Međunarodno vijeće za spomenike i spomeničke cjeline koje je Venecijansku povelju usvojilo 1965. godine. ICOMOS International Council on Monuments and Sites. History. Pristupljeno 18. svibnja 2023. <https://www.icomos.org/en/about-icomos/mission-and-vision/history?showall=1>

¹⁶⁵ Forrest, *op.cit.* (bilj. 24), str. 230.

¹⁶⁶ Šošić, *op.cit.* (bilj. 5), str. 842.

¹⁶⁷ Tako su, primjerice, kao lokaliteti kulturne baštine na Popis svjetske baštine upisani i nalazište pekinškog čovjeka u Zhoukoudianu, Narodna Republika Kina, nalazišta fosila Hominida u Južnoafričkoj Republici, kompleks Gorhamove špilje na Gibraltaru te nalazište ranih ljudi Sangiran na otoku Javi, Indonezija.

¹⁶⁸ Šošić, *op.cit.* (bilj. 5), str. 842.

integriteta.¹⁶⁹ Uz navedene se uvjete nadovezuje i potreba za postojanjem prikladnog sustava zaštite i upravljanja kako bi se osiguralo očuvanje lokaliteta svjetske baštine.¹⁷⁰ Uvjet autentičnosti kulturne baštine izvorno je utjelovljen u Venecijanskoj povelji kojom se zahtijeva poštivanje originalnog stanja, materijala te strukture drevnih spomenika tijekom postupka njihove restauracije.¹⁷¹ Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini danas sadrže odredbu kako je rekonstrukcija arheoloških ostataka ili povijesnih građevina prihvatljiva samo u iznimnim okolnostima te na osnovi potpune i detaljne dokumentarne građe.¹⁷² Na Konferenciji o autentičnosti održanoj 1994. godine u japanskom gradu Nari za potrebe je Konvencije o svjetskoj baštini pojam autentičnosti prihvaćen u svojem širem smislu, čime je dozvoljen određen stupanj varijabilnosti prilikom njegove primjene, budući da je u pojedinim kulturama, poput onih prisutnih na afričkom kontinentu, duhovno svojstvo baštine nerijetko od mnogo većeg kulturnog značaja u odnosu na sama fizička obilježja lokaliteta.¹⁷³

Integritet određenog lokaliteta svjedoči o mjeri netaknutosti baštine te njezinih karakteristika.¹⁷⁴ Kriterij integriteta je izvorno zamišljen kao uvjet za upis lokaliteta prirodne baštine na Popis svjetske baštine, za razliku od autentičnosti kao paralelnog uvjeta koji bi se tako odnosio isključivo na kulturnu baštinu, no od izmjena Operacionalnih smjernica 2005. godine potreba zadovoljenja oba je navedena uvjeta postavljena kao kriterij za upis svih vrsta lokaliteta na Popis svjetske baštine, bez obzira radi li se o mjestima prirodne, kulturne ili mješovite kulturne i prirodne baštine.¹⁷⁵ Integritet pojedinog lokaliteta svjetske baštine i dalje predstavlja obilježje od većeg značaja kao nužno svojstvo mjesta prirodne baštine u odnosu na mjesta kulturne baštine, iako je za upis na Popis svjetske baštine nužno i da kulturna baština u određenoj mjeri zadovoljava kriterij integriteta, što se ponajprije ogleda u potrebi provođenja kontrole nad procesima koji uzrokuju pogoršanje fizičkog stanja kulturnih lokaliteta.¹⁷⁶

¹⁶⁹ Francioni, *op.cit.* (bilj. 45), str. 252.

¹⁷⁰ Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravilo 78.

¹⁷¹ Francioni, *op.cit.* (bilj. 45), str. 256.

¹⁷² Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravilo 86.

¹⁷³ Yusuf, *op.cit.* (bilj. 80), str. 46.-47.

¹⁷⁴ Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravilo 88.

¹⁷⁵ Redgwell, *op.cit.* (bilj. 154), str. 75-76.

¹⁷⁶ Yusuf, *op.cit.* (bilj. 80), str. 48.

5.2.2. Kulturni krajobrazi

Iako Konvencija o svjetskoj baštini nudi zasebne definicije kulturne i prirodne baštine, pritom potencirajući i povezanost dvaju navedenih oblika svjetske baštine, u praksi se Odbora za svjetsku baštinu postavilo pitanje kategoriziranja baštine sastavljene od prirodnih znamenitosti čija je vrijednost u značajnoj mjeri oblikovana pod utjecajem čovjekovog djelovanja.¹⁷⁷ Taj je specifičan oblik baštine unutar sustava zaštite svjetske baštine prvenstveno utjelovljen putem kategorije „kulturnih krajobraza“, definicija koje je sadržana u Operacionalnim smjernicama za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, pri čemu pojam kulturnih krajobraza obuhvaća ona kulturna dobra koja ujedno predstavljaju združena djela prirode i čovjeka.¹⁷⁸ Izmjenom Operacionalnih smjernica na šesnaestoj sjednici Odbora za svjetsku baštinu 1992. godine pojam kulturnih krajobraza je po prvi puta formalno uvršten u sustav zaštite svjetske baštine, te su u narednim godinama neka mjesta svjetske baštine, poput nacionalnih parkova Tongariro na Novom Zelandu ili Uluru-Kata Tjuta u Australiji, zbog svoje važnosti u tradicijskoj kulturi domorodačkih zajednica prepoznati i kao kulturni krajobrazi od iznimne univerzalne vrijednosti, iako su već i ranije bili uvršteni na Popis svjetske baštine kao lokaliteti isključivo prirodne baštine.¹⁷⁹

Tri osnovne vrste kulturne baštine koje se Operacionalnim smjernicama izrijekom navode kao kulturni krajobrazi tako uključuju krajobraze koje su oblikovali i namjerno stvorili ljudi, organski razvijene krajobraze koji su se na temelju društvenih, gospodarskih, upravnih ili vjerskih poticaja razvili u odnosu na prirodni okoliš, te naposljetku i asocijativne kulturne krajobraze, čiji je upis na Popis svjetske baštine opravdan temeljem vjerskih, umjetničkih ili kulturnih poveznica sa samim prirodnim svojstvima krajobraza.¹⁸⁰ Asocijativni kulturni krajobrazi svoju vrijednost crpe na temelju posebne važnosti stečene ponajprije vršenjem utjecaja na čovjekovo umjetničko stvaralaštvo,¹⁸¹ čime predstavljaju specifičan oblik kulturne baštine koji je

¹⁷⁷ Šošić, *op.cit.* (bilj. 5), str. 848.

¹⁷⁸ Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravilo 47.

¹⁷⁹ Strecker, A., „Landscape as Cultural Heritage“, u: *op.cit.* (bilj. 12), str. 280-281.

¹⁸⁰ Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravilo 47bis.

¹⁸¹ Kao primjer lokaliteta upisanog na Popis svjetske baštine temeljem svojstva asocijativnog kulturnog krajobraza može se navesti brazilski Rio de Janeiro čiji je „dramatičan krajobraz pružio nadahnuće za mnoge oblike umjetnosti, književnosti, poezije i glazbe.“ UNESCO World Heritage Convention. Decision 36 COM 8B.42 Cultural Properties - Rio de Janeiro, Carioca Landscapes between the Mountain and the Sea (Brazil). Pristupljeno 20. svibnja 2023. <https://whc.unesco.org/en/decisions/4813>

u prošlosti s lakoćom mogao biti prepoznat kao sastavni dio prirodne baštine, budući da se radi o lokalitetima na kojima su materijalni tragovi ljudskog djelovanja tek neznatno primjetni ili su čak u potpunosti odsutni.¹⁸²

5.3. Mješovita kulturna i prirodna svjetska baština

Kao sastavnica Popisa svjetske baštine se, uz lokalitete koji isključivo predstavljaju mjesta kulturne baštine, odnosno prirodne baštine, javljaju i mjesta čija obilježja od iznimne univerzalne vrijednosti istodobno objedinjuju svojstva obaju od navedenih vrsta svjetske baštine. Mješovitom kulturnom i prirodnom svjetskom baštinom se tako smatraju ona mjesta svjetske baštine koja ujedno zadovoljavaju odrednice i kulturne i prirodne baštine sadržane u prva dva članka Konvencije o svjetskoj baštini.¹⁸³ Već spomenuti kulturni krajobrazi se pritom smatraju mjestima koja isključivo predstavljaju kulturnu baštinu, ukoliko ti lokaliteti ujedno ne zadovoljavaju i kriterije propisane za utvrđivanje iznimne univerzalne vrijednosti prirodne baštine, iako postoji mogućnost i da komponenta kulturne baštine pojedinog mjesta mješovite kulturne i prirodne svjetske baštine zadovoljava uvjete propisane za kulturne krajobraze. Na Popis je svjetske baštine, zaključno sa svibnjem 2023. godine, kao mjesta mješovite kulturne i prirodne baštine upisano sveukupno 39 lokaliteta.¹⁸⁴

Važnost mješovite kulturne i prirodne baštine ustanovljena je već 1980. godine temeljem izmjena Operacionalnih smjernica, iako su se u narednim godinama takvi lokaliteti nastavili upisivati na Popis svjetske baštine temeljem kriterija predviđenih samo za upis prirodne svjetske baštine.¹⁸⁵ Odbor za svjetsku baštinu je stoga 1985. godine ustanovio radnu grupu koja je sastavila nacrt smjernica za identifikaciju i nominaciju mješovite prirodne i kulturne baštine, iako još uvijek nije bio riješen problem vezan uz mogućnost upisa mješovitih prirodnih i kulturnih krajobraza.¹⁸⁶ Tako je sve do 1992. godine postojala mogućnost upisa određenih lokaliteta na Popis svjetske baštine temeljem kriterija predviđenih za upis prirodne baštine, koji su tada još uvijek

¹⁸² Whitby-Last, K., „Article 1 Cultural Landscapes“, u: *op.cit.* (bilj. 9), str. 52.

¹⁸³ Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravilo 46.

¹⁸⁴ UNESCO World Heritage Convention. World Heritage List Statistics. Pristupljeno 5. lipnja 2023.

<https://whc.unesco.org/en/list/stat>

¹⁸⁵ Strecker, *op.cit.* (bilj. 179), str. 278-279.

¹⁸⁶ *Ibid.*, str. 279.

sadržavali napomene o objedinjenim djelima prirode i čovjeka, odnosno o interakciji čovjeka s prirodnim okolišem, zbog čega je određen broj lokaliteta do tada upisanih na Popis bio ubrojen u kategorije isključive prirodne baštine ili mješovite prirodne i kulturne baštine, iako bi se u teoriji po svojim obilježjima mogli okarakterizirati čak i kao baština isključivo kulturnog karaktera (točnije, kao kulturni krajobrazi).¹⁸⁷

5.4. Popis ugrožene svjetske baštine

Uz vođenje Popisa svjetske baštine, Odboru za svjetsku baštinu dana je i zadaća vođenja zasebnog registra, Popisa ugrožene svjetske baštine, kao popisa mjesta svjetske baštine za održavanje kojih su potrebni značajni zahvati ili je zatražena pomoć prema odredbama Konvencije o svjetskoj baštini.¹⁸⁸ Odbor za svjetsku baštinu ima ovlast za uvrštavanje određenog lokaliteta na Popis ugrožene svjetske baštine i bez privole države stranke na čijem se području to mjesto svjetske baštine nalazi.¹⁸⁹ Slučajevi upisa pojedinog mjesta svjetske baštine na Popis ugrožene svjetske baštine bez pristanka države stranke posebice su osjetljivi ukoliko se država stranka protivi upisu lokaliteta na Popis ugrožene baštine zbog tehničkih ili političkih razloga.¹⁹⁰ Operacionalne smjernice zasebno predviđaju kriterije za mjesta kulturne, odnosno prirodne svjetske baštine, čije postojanje Odbor za svjetsku baštinu treba utvrditi radi upisa pojedinog lokaliteta na Popis ugrožene svjetske baštine, pri čemu se kriteriji odnose na utvrđene opasnosti, odnosno one koje se tiču baštine suočene sa konkretnim i dokazanim ugrozama, te na potencijalne opasnosti, koje se tiču baštine suočene s prijetnjama koje bi mogle uzrokovati štetne učinke na osobitosti pojedinih mjesta svjetske baštine.¹⁹¹ Sveukupno se 55 mjesta svjetske baštine nalazi na Popisu ugrožene svjetske baštine zaključno sa svibnjem 2023. godine, uključujući lokalitete prirodne, kulturne te mješovite kulturne i prirodne svjetske baštine.¹⁹²

Kao primjer negativnog utjecaja kojeg države stranke mogu izvršiti na postupak zaštite ugrožene svjetske baštine može se navesti slučaj australskog nacionalnog parka

¹⁸⁷ Yusuf, *op.cit.* (bilj. 80), str. 49.

¹⁸⁸ Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine, čl. 11. st. 4. Za tekst ugovora vidi: *supra* (bilj. 10).

¹⁸⁹ Forrest, *op.cit.* (bilj. 29), str. 145.

¹⁹⁰ Francioni, *op.cit.* (bilj. 45), str. 261.

¹⁹¹ Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravila 179. i 180.

¹⁹² UNESCO World Heritage Convention. List of World Heritage in Danger. Pristupljeno 5. lipnja 2023.
<https://whc.unesco.org/en/danger/>

Kakadu, upis kojega je na Popis ugrožene svjetske baštine 1998. godine izostao zbog upornog odbijanja australske vlade na davanje pristanka za upis, usprkos prijedlogu istražnog povjerenstva ustanovljenog od strane Odbora za svjetsku baštinu da se predmetni lokalitet upiše na Popis ugrožene svjetske baštine zbog opasnosti koju su po njega predstavljale planirane rudarske aktivnosti.¹⁹³ Također, država bi se stranka u slučajevima nastanka opasnosti po mjesto svjetske baštine mogla suzdržati od pokretanja postupka za pružanje međunarodne pomoći, što inače predstavlja jedan od uvjeta za upis lokaliteta na Popis ugrožene svjetske baštine, no Odbor za svjetsku baštinu i u tim bi slučajevima mogao samostalno izvršiti upis, pri čemu bi u svakom slučaju postojala konvencijska obveza države stranke na konstruktivno djelovanje kojim bi te države udovoljile zahtjevima koje bi Odbor za svjetsku baštinu mogao postaviti sa svrhom očuvanja mjesta svjetske baštine.¹⁹⁴ U praksi se javlja i mogućnost upisa nominiranog lokaliteta na Popis svjetske baštine uz njegov istovremeni upis i na Popis ugrožene svjetske baštine, što je Odbor za svjetsku baštinu demonstrirao primjerice u siječnju 2023. godine upisom povijesnog središta ukrajinskog grada Odese na oba registra ustanovljena Konvencijom o svjetskoj baštini.¹⁹⁵ Odbor za svjetsku baštinu ima obvezu svake godine provjeravati stanje očuvanja svih lokaliteta koji se nalaze na Popisu ugrožene svjetske baštine, uz mogućnost uklanjanja lokaliteta s Popisa ugrožene svjetske baštine ukoliko to mjesto više nije pod ugrozom,¹⁹⁶ pa se tako i Stari grad Dubrovnik nalazio na Popisu ugrožene svjetske baštine od 1991. do 1998. godine,¹⁹⁷ a Nacionalni park Plitvička jezera od 1992. do 1997. godine.¹⁹⁸

5.5. Uklanjanje dobara s Popisa svjetske baštine

Iako sama Konvencija o svjetskoj baštini ne spominje mogućnost uklanjanja pojedinih lokaliteta s Popisa svjetske baštine, na temelju teksta Konvencije može se

¹⁹³ Francioni, *op.cit.* (bilj. 45), str. 262.

¹⁹⁴ Buzzini, G. P., Condorelli, L., „Article 11 List of World Heritage in Danger and Deletion of a Property from the World Heritage List“, u: *op.cit.* (bilj. 9), str. 187.

¹⁹⁵ UNESCO World Heritage Convention. Decision 18 EXT.COM 5.2 Any other matter: Nominations to the World Heritage List - Nominations to be processed on an emergency basis - Ukraine. Pristupljeno 24. svibnja 2023. <https://whc.unesco.org/en/decisions/8048>

¹⁹⁶ Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravila 190. i 191. t. 1.

¹⁹⁷ UNESCO World Heritage Convention. Old City of Dubrovnik. Pristupljeno 24. svibnja 2023. <https://whc.unesco.org/en/list/95/>

¹⁹⁸ UNESCO World Heritage Convention. Plitvice Lakes National Park. Pristupljeno 24. svibnja 2023. <https://whc.unesco.org/en/list/98/>

zaključiti kako samom činjenicom upisa pojedinog mjesta na Popis svjetske baštine taj lokalitet ujedno ne stječe nužno i kakav trajan, odnosno nepromjenjiv status.¹⁹⁹ Tako se u Operacionalnim smjernicama, uz već spomenutu mogućnost uklanjanja mjesta s Popisa ugrožene svjetske baštine (uz zadržavanje lokaliteta na drugome registru - Popisu svjetske baštine) i mogućnost donošenja odluke o dodatnim mjerama potrebnim za očuvanje dobra svjetske baštine, kao jedna od mjera koje Odbor za svjetsku baštinu može poduzeti slijedom godišnje provjere stanja očuvanja dobara upisanih na Popis ugrožene svjetske baštine navodi i mogućnost uklanjanja tog lokaliteta sa samoga Popisa svjetske baštine.²⁰⁰ Prethodni upis pojedinog lokaliteta na Popis ugrožene svjetske baštine nije nužan preduvjet za njegovo uklanjanje s Popisa svjetske baštine od strane Odbora za svjetsku baštinu, niti je za tu radnju potreban pristanak države na čijem se teritoriju taj lokalitet nalazi.²⁰¹

Odbor za svjetsku baštinu će uzeti u obzir mogućnost uklanjanja određenog lokaliteta s Popisa svjetske baštine ukoliko se njegovo stanje u tolikoj mjeri pogoršalo da je došlo do gubitka posebnosti na temelju postojanja kojih je bilo odlučeno upisati to dobro na Popis svjetske baštine, ili ukoliko su svojstva tog lokaliteta već u trenutku upisa na Popis svjetske baštine bila ugrožena ljudskim djelovanjem, no država stranka pri tome nije u predloženoj roku poduzela mjere nužne za uklanjanje uočene prijetnje.²⁰² Slijedom uklanjanja lokaliteta s Popisa svjetske baštine može se ustvrditi kako je to mjesto u potpunosti i nepovratno izgubilo svoju iznimnu univerzalnu vrijednost na temelju koje je i proglašeno svjetskom baštinom, za razliku od upisa dobra na Popis ugrožene svjetske baštine prilikom kojega, usprkos postojanju kakve ugroze, lokalitet i dalje zadržava svoje izvorno svojstvo iznimne univerzalne vrijednosti.²⁰³ Zaključno sa svibnjem 2023. godine, tri su lokaliteta u potpunosti uklonjena s Popisa svjetske baštine - utočište arapskog oriksa u Omanu 2007. godine, dolina rijeke Labe kod Dresdena u Njemačkoj 2009. godine te pomorsko-trgovački grad Liverpool u Ujedinjenoj Kraljevini 2021. godine.²⁰⁴

¹⁹⁹ Buzzini, Condorelli, *op.cit.* (bilj. 194), str. 196-197.

²⁰⁰ Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravilo 191.

²⁰¹ Buzzini, Condorelli, *op.cit.* (bilj. 194), str. 199.

²⁰² Francioni, *op.cit.* (bilj. 45), str. 264.

²⁰³ *Ibid.*

²⁰⁴ UNESCO World Heritage Convention. World Heritage List. Pristupljeno 5. lipnja 2023.
<https://whc.unesco.org/en/list/?delisted=1>

6. Postupak upisa dobara na Popis svjetske baštine UNESCO-a

Kao središnja se obveza koju državama strankama propisuje Konvencija o svjetskoj baštini javlja potreba za identificiranjem te utvrđivanjem granica kulturnih i prirodnih dobara od iznimne univerzalne vrijednosti.²⁰⁵ Identifikacijom spomenika koji bi mogli predstavljati baštinu od iznimne univerzalne vrijednosti započinje postupak međunarodne zaštite svjetske baštine, pri čemu ta dužnost leži isključivo u nadležnosti države stranke Konvencije o svjetskoj baštini na čijem se teritoriju pojedini lokalitet nalazi, budući se već samom Konvencijom utvrđuje kako Odbor za svjetsku baštinu ne može *ex officio* uvrstiti određeni lokalitet na Popis svjetske baštine.²⁰⁶ Konvencija o svjetskoj baštini državama strankama priznaje i neupitnu ovlast na zaštitu svekolikih kulturnih dobara koja se nalaze na njihovu teritoriju, što naravno proizlazi iz činjenice da sve države na svom teritoriju uživaju suverena prava nad sveukupnom kulturnom i prirodnom baštinom.²⁰⁷ Uz mogućnost zaštite kulturne baštine na nacionalnoj razini, svim je državama strankama Konvencije o svjetskoj baštini, doduše, njome ustanovljena i dužnost osiguranja zaštite svim dobrima svjetske baštine, pri čemu je prihvaćanje te obveze utvrđeno *ipso facto* usvajanjem Konvencije od strane pojedinih država stranaka.²⁰⁸

Općenito gledano, postupak upisa određenog lokaliteta na Popis svjetske baštine sastoji se od tri zasebne faze, pri čemu prvu fazu predstavlja priprema samih pristupnih popisa, drugu fazu predstavlja podnošenje nominacije za upis pojedinog dobra na Popis svjetske baštine, dok treću, posljednju fazu u postupku predstavlja konačna odluka o upisu dobra na Popis svjetske baštine od strane Odbora za svjetsku baštinu.²⁰⁹ Budući da same države stranke Konvencije o svjetskoj baštini posjeduju isključivu ovlast nominiranja lokaliteta koji se nalaze na njihovom teritoriju za upis na Popis svjetske baštine,²¹⁰ na temelju se navedene okolnosti postavlja pitanje mogućnosti upisa dobara od iznimne univerzalne vrijednosti koja se nalaze izvan jurisdikcije bilo koje države, poput primjerice pojedinih podmorskih lokaliteta.²¹¹

²⁰⁵ Boer, B., „Article 3 Identification and Delineation of World Heritage Properties“, u: *op.cit.* (bilj. 9), str. 86.

²⁰⁶ Francioni, *op.cit.* (bilj. 45), str. 252-253.

²⁰⁷ Forrest, *op.cit.* (bilj. 24), str. 241.

²⁰⁸ Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine, čl. 6. Za tekst ugovora vidi: *supra* (bilj. 10).

²⁰⁹ Francioni, *op.cit.* (bilj. 45), str. 258-259.

²¹⁰ Forrest, *op.cit.* (bilj. 24), str. 250.

²¹¹ Šošić, *op.cit.* (bilj. 124), str. 82.

6.1. Uloga država stranaka Konvencije u zaštiti svjetske baštine

Sama Konvencija o svjetskoj baštini već u svom četvrtom članku naglašava važnost uloge koju svaka pojedina država stranka obnaša unutar sustava zaštite svjetske baštine, budući da usvajanjem Konvencije sve države stranke preuzimaju i dužnost poduzimanja svih radnji u svojoj moći radi ostvarenja obveza propisanih Konvencijom, pritom ne isključujući mogućnost ostvarivanja međunarodne pomoći.²¹² Kao osnovne dužnosti koje su Konvencijom o svjetskoj baštini postavljene svim državama strankama tako se javljaju obveza identificiranja svjetske baštine, zatim dužnost zaštite i očuvanja identificirane baštine te, naposljetku, i dužnost popisivanja svih dobara od iznimne univerzalne vrijednosti te priopćavanje nastalog popisa Odboru za svjetsku baštinu.²¹³ Odgovor na pitanje mogu li se osobine određenog kulturnog dobra podvući pod pojam iznimne univerzalne vrijednosti u inicijalnoj fazi leži na samim državama strankama Konvencije o svjetskoj baštini, budući da su države stranke te koje sastavljaju pristupne popise i pripremaju nominacije za upis pojedinih mjesta na Popis svjetske baštine.²¹⁴ Same nominacije koje države stranke predstavljaju Odboru za svjetsku baštinu bi također trebale služiti i kao dokaz predanosti država na osiguranju očuvanja nominiranih lokaliteta baštine putem pravnih, znanstvenih, tehničkih, upravnih ili financijskih djelovanja, u mjeri u kojoj ih omogućavaju kapaciteti pojedinih država.²¹⁵

Prilikom pripreme pristupnih popisa za upis lokaliteta na Popis svjetske baštine, države imaju obvezu same prepoznati mjesta koja bi odgovarala definicijama kulturne ili prirodne baštine iz teksta Konvencije o svjetskoj baštini, te pružiti dokumentaciju koja sadrži i opis značaja identificiranih lokaliteta, iako je zadaća Odbora za svjetsku baštinu utvrditi postoji li uistinu svojstvo iznimne univerzalne vrijednosti za svaki lokalitet koji države stranke naposljetku i nominiraju za upis na Popis svjetske baštine.²¹⁶ Države stranke također mogu predložiti i proširenje već upisanog mjesta svjetske baštine, pa i mjesta koje je na Popis svjetske baštine upisano slijedom nominacije neke druge države, čime bi taj lokalitet mogao postati i prekograničnim mjestom svjetske baštine.²¹⁷ Konvencija o svjetskoj baštini dopušta upis lokaliteta na Popis svjetske

²¹² Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine, čl. 4. Za tekst ugovora vidi: *supra* (bilj. 10).

²¹³ Carducci, *op.cit.* (bilj. 36), str. 107.

²¹⁴ Boer, *op.cit.* (bilj. 205), str. 89.

²¹⁵ Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravilo 53.

²¹⁶ Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine, čl. 11. st. 1. Za tekst ugovora vidi: *supra* (bilj. 10).

²¹⁷ Scovazzi, *op.cit.* (bilj. 144), str. 159.

baštine i ako se nalazi na području nad kojim više država polaže pravo, ukoliko taj lokalitet nominira barem jedna od država u sporu, pa je tako na Popis svjetske baštine 1981. godine upisan Stari grad Jeruzalem, nominiran od strane Jordana, iako je taj lokalitet bio pod upravom Izraela (koji tada još nije bio stranka Konvencije).²¹⁸

6.1.1. Pristupni popis za upis na Popis svjetske baštine

Pristupni popis za upis na Popis svjetske baštine predstavlja registar lokaliteta s teritorija pojedine države stranke Konvencije o svjetskoj baštini koje sama država stranka smatra podobnima za eventualni upis na Popis svjetske baštine, odnosno onih mjesta za koje država stranka Konvencije smatra da potencijalno posjeduju svojstvo iznimne univerzalne vrijednosti.²¹⁹ Osnovu za upis pojedinih lokaliteta na Popis svjetske baštine u praksi prvenstveno predstavljaju pristupni popisi koje Odboru za svjetsku baštinu priopćuju same države stranke Konvencije o svjetskoj baštini.²²⁰ Sastavljanje pristupnih popisa predstavlja načelnu obvezu svih država stranaka Konvencije o svjetskoj baštini, budući da Odbor za svjetsku baštinu nije u mogućnosti upisati lokalitet na Popis svjetske baštine ukoliko se on prethodno nije nalazio na pristupnom popisu države stranke koja podnosi nominaciju lokaliteta za upis,²²¹ odnosno smatrati će se nepotpunom bilo koja nominacija podnesena od strane države stranke bez prethodnog uvrštavanja pojedinog lokaliteta na njezin pristupni popis.²²²

Kao što sve države stranke Konvencije o svjetskoj baštini nužno ne moraju nominirati niti jedan lokalitet za upis na Popis svjetske baštine, tako i manji broj država stranaka Konvencije još uvijek nije niti sastavio svoje pristupne popise, s obzirom na moguće poteškoće tehničke ili financijske, pa i političke naravi.²²³ Ukoliko država stranka radi upisa na Popis svjetske baštine namjerava nominirati lokalitet za koji smatra da posjeduje iznimnu univerzalnu vrijednost, tada je potrebno podnijeti pristupni popis barem godinu dana prije podnošenja zahtjeva Centru za svjetsku baštinu (kao stalno aktivnom tajništvu za provedbu Konvencije o svjetskoj baštini) kojim se traži prethodna

²¹⁸ Forrest, *op.cit.* (bilj. 24), str. 249.

²¹⁹ Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravilo 62.

²²⁰ Forrest, *op.cit.* (bilj. 24), str. 252.

²²¹ Francioni, *op.cit.* (bilj. 45), str. 258.

²²² Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravilo 63.

²²³ Francioni, *op.cit.* (bilj. 45), str. 258.

procjena od strane organizacija s položajem savjetodavnih tijela pri Odboru za svjetsku baštinu.²²⁴ Državama strankama koje podnose svoje pristupne popise se također savjetuje i da svoje pristupne popise barem svakih deset godina preispitaju te ih zatim iznova podnesu Centru za svjetsku baštinu.²²⁵

6.1.2. Prijedlog nominacije za upis na Popis svjetske baštine

Nakon završetka postupka sastavljanja pristupnih popisa od strane država stranaka Konvencije o svjetskoj baštini te identifikacije, odnosno utvrđivanja prostornih granica mjesta koje se namjerava nominirati, kao sljedeća se faza u postupku upisa kulturnih dobara na Popis svjetske baštine javlja priprema same nominacije koju trebaju podnijeti države stranke Konvencije, pri čemu u tom postupku na zahtjev samih država mogu sudjelovati i predstavnici savjetodavnih tijela pri Odboru za svjetsku baštinu.²²⁶ Nominacija za upis lokaliteta na Popis svjetske baštine treba sadržavati opis već uspostavljenih mjera zaštite te upravljanja nad baštinom, zatim opis tehničkih, upravnih i financijskih mjera koje će se provesti u budućnosti, te naposljetku i opravdanje za upis lokaliteta na Popis, s ciljem zadovoljavanja barem jednog od deset kriterija koje Operacionalne smjernice propisuju kao uvjete za proglašenje određenog mjesta sastavnicom svjetske baštine.²²⁷

Budući da je i prije no što se formalno podnese nominacija pojedinog lokaliteta preporučljivo pripremnim radnjama ustanoviti da bi pojedino mjesto potencijalno moglo zadovoljiti uvjete iznimne univerzalne vrijednosti, kao i kriterije autentičnosti te integriteta, što u praksi može predstavljati dugotrajan i financijski zahtjevan proces, državama strankama se preporuča da stupe u kontakt s Centrom za svjetsku baštinu te zatraže savjete i pomoć od strane organizacija s položajem savjetodavnih tijela pri Odboru za svjetsku baštinu.²²⁸ Navedeni je postupak, pod nazivom „*upstream process*“, uveden u sustav svjetske baštine 2010. godine kako bi se omogućilo provođenje savjetovanja i pružanje analiza s ciljem otklanjanja poteškoća koje bi mogle nastati

²²⁴ Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravilo 65.

²²⁵ Scovazzi, *op.cit.* (bilj. 144), str. 158.

²²⁶ Boer, *op.cit.* (bilj. 205), str. 98.

²²⁷ Forrest, *op.cit.* (bilj. 24), str. 252.

²²⁸ Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravilo 120.

prilikom tehnički složenijih nominacija.²²⁹ Nadalje, savjetodavna tijela pri Odboru za svjetsku baštinu (ICOMOS i IUCN) provode postupak prethodne procjene kojim se, nakon savjetovanja sa stručnjacima, utvrđuje potencijal određenog lokaliteta da dokaže iznimnu univerzalnu vrijednost u slučaju možebitnog podnošenja njegove konačne nominacije od strane jedne ili više država stranaka Konvencije o svjetskoj baštini.²³⁰

6.1.3. Periodično izvještavanje

Kao jedna od dužnosti država stranaka Konvencije o svjetskoj baštini javlja se i obveza izvještavanja Opće skupštine UNESCO-a o mjerama poduzetima u svrhu primjene same Konvencije.²³¹ Odbor za svjetsku baštinu je tijekom vremena, interpretacijom općenitih odredbi Konvencije o svjetskoj baštini glede sustava periodičnog izvještavanja, uspostavio mehanizam praćenja stanja očuvanosti svih lokaliteta svjetske baštine upisanih na Popis svjetske baštine.²³² Budući da sam upis mjesta na Popis svjetske baštine ne jamči i osiguranje očuvanja njegove iznimne univerzalne vrijednosti, Odbor za svjetsku baštinu je 1994. godine izmijenio Operacionalne smjernice, čime je dužnost praćenja stanja očuvanja mjesta svjetske baštine prenesena u nadležnost Odbora za svjetsku baštinu.²³³ Postupak periodičnog izvještavanja o usvojenim zakonskim i upravnim mjerama za provedbu Konvencije o svjetskoj baštini te stanju upisanih mjesta svjetske baštine uvelike počiva na samim državama strankama koje Odboru za svjetsku baštinu podnose izvještaje,²³⁴ što države članice Konvencije imaju obvezu činiti svakih šest godina, grupirane po regijama.²³⁵

Odbor za svjetsku baštinu također je obavezan o svojim djelatnostima izvještavati Opću skupštinu UNESCO-a podnoseći izvještaj na svakom od njezinih redovitih zasjedanja, dok i Centar za svjetsku baštinu ima obvezu obavještavanja Opće skupštine UNESCO-a o svojoj implementaciji odluka ranije donesenih od strane Odbora za svjetsku

²²⁹ UNESCO World Heritage Convention. Upstream Process. Pristupljeno 7. lipnja 2023.

<https://whc.unesco.org/en/upstreamprocess/>

²³⁰ Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravilo 122.

²³¹ Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine, čl. 29. st. 1. Za tekst ugovora vidi: *supra* (bilj. 10).

²³² Francioni, *op.cit.* (bilj. 22), str. 29.

²³³ Francioni, *op.cit.* (bilj. 45), str. 265.

²³⁴ Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravilo 200.

²³⁵ Države članice izvještaje podnose na temelju rasporeda u pet utvrđenih regija, redosljedom: Arapske države, Afrika, Azija i Pacifik, Latinska Amerika i Karibi, Europa i Sjeverna Amerika. Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravilo 203.

baštinu.²³⁶ Države članice Konvencije o svjetskoj baštini mogu zahtijevati pomoć od strane Centra za svjetsku baštinu te savjetodavnih tijela pri Odboru za svjetsku baštinu prilikom sastavljanja svojih periodičnih izvješća.²³⁷ Odbor za svjetsku baštinu ima zadaću pregledati izvješća nakon što ih zaprimi od strane država članica, nakon čega je dužnost Odbora državama članicama pružiti savjete radi rješavanja uočenih problema.²³⁸

6.2. Uloga savjetodavnih tijela UNESCO-a u zaštiti svjetske baštine

U sustavu svjetske baštine posebnu ulogu imaju tri već navedene međunarodne nevladine organizacije s položajem savjetodavnih tijela pri Odboru za svjetsku baštinu. Dva savjetodavna tijela, Međunarodna unija za očuvanje prirode i prirodnih izvora (IUCN) i Međunarodno vijeće za spomenike i spomeničke cjeline (ICOMOS), imaju osobito značajnu ulogu prilikom postupka nominiranja lokaliteta za upis na Popis svjetske baštine, pružajući procjene Odboru za svjetsku baštinu glede dobara predloženih za upis, pri čemu je njihova uloga predviđena već samim tekstom Konvencije o svjetskoj baštini.²³⁹ Kao treća organizacija s položajem savjetodavnog tijela javlja se Međunarodni centar za proučavanje očuvanja i restauracije kulturne baštine (u daljnjem tekstu: ICCROM) čija je uloga posebice vidljiva prilikom praćenja stanja očuvanja mjesta svjetske baštine te procjene zahtjeva za međunarodnom pomoći upućenih od strane država članica Konvencije o svjetskoj baštini.²⁴⁰

Centar za svjetsku baštinu, kao tajništvo za provedbu Konvencije o svjetskoj baštini, ima obvezu u najvećoj mogućoj mjeri koristiti usluge ICCROM-a, ICOMOS-a te IUCN-a, što se ponajprije očituje tijekom postupaka pripreme dokumentacije prilikom nominacija lokaliteta za upis na Popis svjetske baštine, periodičnog izvještavanja, uklanjanja mjesta s Popisa svjetske baštine te pružanja međunarodne pomoći.²⁴¹ Organizacije s položajem savjetodavnih tijela su također obvezne podnositi posebna izvješća Odboru za svjetsku baštinu o svojoj procjeni iznimne univerzalne vrijednosti

²³⁶ Forrest, *op.cit.* (bilj. 24), str. 274.

²³⁷ Vrdoljak, *op.cit.* (bilj. 75), str. 266.

²³⁸ Boer, B., „Article 29 Reports“, u: *op.cit.* (bilj. 9), str. 336.

²³⁹ UNESCO World Heritage Convention. Advisory Bodies. Pristupljeno 9. lipnja 2023.
<https://whc.unesco.org/en/glossary/9>

²⁴⁰ Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravilo 33.

²⁴¹ Vrdoljak, *op.cit.* (bilj. 75), str. 260.

lokaliteta slijedom izvršenih posjeta svojih delegacija nominiranim mjestima tijekom postupka njihova upisa na Popis svjetske baštine.²⁴²

6.2.1. Međunarodna unija za očuvanje prirode i prirodnih izvora

Povijesni razvoj IUCN-a, kao jedne od najznačajnijih međunarodnih nevladinih organizacija s područja zaštite i očuvanja prirode, započinje već 1919. godine pojavom Međunarodnog istraživačkog vijeća, kasnije rekonstruiranog u Međunarodno vijeće znanstvenih unija (u daljnjem tekstu: ICSU), nakon čega je 1948. godine temeljem suradnje ICSU-a s UNESCO-om osnovana Međunarodna unija za zaštitu prirode, organizacija koja naposljetku 1956. godine mijenja svoj naziv u Međunarodnu uniju za očuvanje prirode i prirodnih izvora.²⁴³ Danas IUCN okuplja nacionalne vlade država, nevladine organizacije te znanstvenike sa zadaćom pomaganja zajednicama širom svijeta kako bi očuvala integritet i raznolikost prirode te osigurala ekološki održivo korištenje prirodnim bogatstvima.²⁴⁴ Kao međunarodna organizacija s ciljem zaštite i očuvanja prirode i prirodnih bogatstava od ključne važnosti za sve narode, IUCN u sustavu svjetske baštine obnaša značajnu ulogu u postupku procjene lokaliteta prirodne ili mješovite prirodne i kulturne baštine nominiranih za upis na Popis svjetske baštine, kao i daljnje praćenje stanja tih lokaliteta nakon njihovog upisa na Popis, te sudjeluje u oblikovanju Globalne strategije, ponajprije u dijelu u kojemu se ona odnosi na lokalitete svjetske prirodne baštine.²⁴⁵

6.2.2. Međunarodno vijeće za spomenike i spomeničke cjeline

Kao međunarodna nevladina organizacija, Međunarodno vijeće za spomenike i spomeničke cjeline je osnovano 1965. godine sa zadaćom primjene znanstvenih tehnika i metodologije u svrhu očuvanja arhitektonske i arheološke baštine, pri čemu se načela rada ICOMOS-a temelje na Venecijanskoj povelji iz 1964. godine.²⁴⁶ Kao organizacija s položajem savjetodavnog tijela pri Odboru za svjetsku baštinu, ICOMOS obavlja zadaće pružanja stručnih savjeta vezanih uz kulturnu baštinu, uključujući i kulturne

²⁴² Francioni, *op.cit.* (bilj. 45), str. 266.

²⁴³ Lapaš, *op.cit.* (bilj. 2), str. 175.

²⁴⁴ Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravilo 36.

²⁴⁵ Vrdoljak, *op.cit.* (bilj. 75), str. 261-262.

²⁴⁶ Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravilo 34.

krajobrazu, te davanja procjena vezanih uz upis nominiranih kulturnih dobara na Popis svjetske baštine, na temelju čega se može zaključiti kako je u sustavu zaštite svjetske kulturne baštine uloga koju obnaša ICOMOS uvelike analogna onoj koju u sferi prirodne baštine ima IUCN.²⁴⁷

ICOMOS uz ICCROM sudjeluje i u postupku prilikom procjene zahtjeva za međunarodnom pomoći podnesenih od strane država stranaka Konvencije o svjetskoj baštini glede kulturne svjetske baštine, budući da je već samom Konvencijom predviđena obveza suradnje Odbora za svjetsku baštinu s međunarodnim i nacionalnim vladinim te nevladinim organizacijama.²⁴⁸ Slijedom navedenoga, i sam Odbor za svjetsku baštinu može prilikom provedbe svojih programa i projekata zatražiti stručnu pomoć od strane triju organizacija s položajem savjetodavnih tijela, ali i drugih tijela javnog ili privatnog prava, pa čak i pojedinaca.²⁴⁹

6.2.3. Međunarodni centar za proučavanje očuvanja i restauracije kulturne baštine

Opća je skupština UNESCO-a na svojoj devetoj sjednici 1956. godine uočila potrebu za osnivanjem međuvladinog centra čija bi zadaća obuhvaćala istraživanje te promicanje različitih metoda očuvanja kulturne baštine, te je stoga 1959. godine osnovan Međunarodni centar za proučavanje očuvanja i restauracije kulturne baštine, poznat još i kao Rimski centar.²⁵⁰ U odnosu na provedbu Konvencije u svjetskoj baštini, uloga ICCROM-a ponajprije se ogleda u obavljanju zadaća provođenja stručnog usavršavanja na području kulturne baštine, promatranja stanja očuvanja kulturne svjetske baštine već upisane na Popis svjetske baštine, kao i procjene zahtjeva za međunarodnom pomoći upućenih od strane država stranaka Konvencije.²⁵¹ Uloga ICCROM-a u odnosu na Konvenciju o svjetsku baštinu uvelike nadopunjuje njegove statutarne funkcije, budući da su kao ciljevi ICCROM-a navedeni doprinošenje očuvanju i restauraciji kulturne baštine širom svijeta te poboljšanje profesionalnih standarda u praksi očuvanja kulturnih dobara - kako onih upisanih na Popis svjetske

²⁴⁷ Vrdoljak, *op.cit.* (bilj. 75), str. 262.

²⁴⁸ Vrdoljak, A. F., „Article 13 World Heritage Committee and International Assistance“, u: *op.cit.* (bilj. 9), str. 240.

²⁴⁹ Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine, čl. 13. st. 7. Za tekst ugovora vidi: *supra* (bilj. 10).

²⁵⁰ Vrdoljak, *op.cit.* (bilj. 75), str. 263.

²⁵¹ Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravilo 33.

baštine, tako i onih koja bi se mogla smatrati dobrima od manje važnosti.²⁵²

6.3. Upis dobara na Popis svjetske baštine UNESCO-a

U svrhu upisa lokaliteta na Popis svjetske baštine u narednoj godini, potpune nominacije dobara s pristupnih popisa država stranaka Konvencije o svjetskoj baštini trebaju biti zaprimljene od strane Centra za svjetsku baštinu zaključno s 1. veljače tekuće godine, uz prethodno provedenu procjenu od strane savjetodavnih tijela pri Odboru za svjetsku baštinu.²⁵³ Potpuna nominacija za upis na Popis svjetske baštine pritom treba sadržavati naznaku identificiranog lokaliteta, njegov opis i objašnjenje razloga za upis na Popis, opis stanja očuvanja i čimbenika koji utječu na lokalitet, opis mjera poduzetih u svrhu očuvanja i upravljanja lokalitetom, kao i popratnu dokumentaciju, informacije o kontaktu s nadležnim tijelima te, naposljetku, i potpis u ime same države stranke.²⁵⁴ U suradnji s državama strankama Konvencije o svjetskoj baštini, Odbor za svjetsku baštinu obavlja funkcije predviđene samom Konvencijom, pri čemu se posebno ističu obveze identificiranja dobara od iznimne univerzalne vrijednosti te njihovog upisa na Popis svjetske baštine.²⁵⁵

Na sudjelovanje u postupku upisa mjesta na Popis svjetske baštine pozvani su i drugi dionici, poput lokalnih zajednica, domorodačkog stanovništva, vladinih i nevladinih organizacija, te se države stranke stoga potiče na pripremu nominacija uz što šire sudjelovanje navedenih skupina, pa je tako za upis lokaliteta na Popis svjetske baštine potrebno pribaviti i prethodni pristanak starosjedilačke zajednice, ukoliko ista postoji.²⁵⁶ Države stranke Konvencije o svjetskoj baštini također mogu Centru za svjetsku baštinu podnijeti i nacrt nominacije za upis pojedinog lokaliteta na Popis svjetske baštine u svrhu dobivanja njegove procjene te povratnih informacija i komentara od strane Centra, na što Centar za svjetsku baštinu državama strankama treba pružiti izvore nužne za izradu potrebne dokumentacije i primjere prijašnjih uspješnih nominacija, te im dati savjete u svezi s daljnjim provođenjem postupka

²⁵² Vrdoljak, *op.cit.* (bilj. 75), str. 263-264.

²⁵³ Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravilo 128.

²⁵⁴ *Ibid.*, pravilo 130.

²⁵⁵ Scovazzi, *op.cit.* (bilj. 144), str. 150.

²⁵⁶ Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravilo 123.

nominiranja različitih vrsta dobara.²⁵⁷

6.3.1. Odbor za svjetsku baštinu

Odborom za svjetsku baštinu naziva se međuvladin odbor za zaštitu kulturne i prirodne baštine od iznimne univerzalne vrijednosti, danas sastavljen od 21 država članice Konvencije o svjetskoj baštini,²⁵⁸ izabrane od strane Opće skupštine svih država članica Konvencije, uz napomenu kako je pri izboru članova Odbora potrebno osigurati i pravednu zastupljenost različitih svjetskih regija.²⁵⁹ Mandat država članica Odbora za svjetsku baštinu traje sveukupno šest godina, odnosno od kraja jedne redovite sjednice Opće skupštine UNESCO-a do zaključenja njezine treće naredne redovite sjednice (budući da se Opća skupština UNESCO-a okuplja svake dvije godine), pri čemu završetkom svake redovite sjednice prestaje članstvo jednoj trećini država članica Odbora za svjetsku baštinu.²⁶⁰ Države članice često dobrovoljno ograničavaju trajanje svoga mandata u Odboru svjetske baštine na četiri godine, dok se Operacionalnim smjernicama države obeshrabuju od kandidiranja za članstvo u Odboru za svjetsku baštinu tijekom više uzastopnih mandata.²⁶¹

Povodom nominacija lokaliteta za upis na Popis svjetske baštine, Odbor za svjetsku baštinu može donijeti odluku o njihovom upisu na Popis svjetske baštine ili odluku o odbijanju upisa lokaliteta na Popis,²⁶² no postoji i mogućnost donošenja odluke kojom se nominacija upućuje natrag državi stranci na doradu radi pružanja dodatnih informacija, kao i odluke kojom se nominacija odgađa zbog potrebe za njezinom detaljnijom razradom ili revizijom.²⁶³ Odbor za svjetsku baštinu se redovito okuplja jednom godišnje, a njegova Pravila o postupku između ostalog uređuju i pitanja

²⁵⁷ Vrdoljak, *op.cit.* (bilj. 75), str. 252.

²⁵⁸ Broj članica Odbora za svjetsku baštinu je izvorno iznosio 15 država članica, no taj je broj povećan temeljem odredbe čl. 8. st. 1. Konvencije o svjetskoj baštini, čime se Odbor za svjetsku baštinu danas sastoji od 21 država članice Konvencije.

²⁵⁹ Francioni, *op.cit.* (bilj. 45), str. 258.

²⁶⁰ Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine, čl. 9. st. 1. i 2. Za tekst ugovora vidi: *supra* (bilj. 10).

²⁶¹ Scovazzi, *op.cit.* (bilj. 144), str. 154.

²⁶² Ukoliko Odbor za svjetsku baštinu donese odluku kojom odbija upisati nominirano mjesto na Popis svjetske baštine, smatra se kako se ono ne smije više podnijeti na razmatranje Odboru za svjetsku baštinu, osim u slučaju nastanka izvanrednih okolnosti (poput, primjerice, novih otkrića vezanih uz predmetni lokalitet).

²⁶³ Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravila 153., 158., 159. i 160.

članstva, održavanja sjednica, sudjelovanja na sjednicama, vođenja poslova Odbora i rada Tajništva za provedbu Konvencije o svjetskoj baštini te dnevnog reda i glasanja u Odboru za svjetsku baštinu.²⁶⁴

6.3.2. Fond za svjetsku baštinu

Obveza svih je država stranaka Konvencije o svjetskoj baštini plaćanje doprinosa u Fond za svjetsku baštinu u postotku utvrđenom od strane Opće skupštine svih država stranaka Konvencije.²⁶⁵ Sam se Fond za svjetsku baštinu vodi kao poseban račun u skladu s finansijskim pravilima UNESCO-a, a sve u cilju pružanja potpore državama strankama Konvencije o svjetskoj baštini kojima je potrebna međunarodna pomoć.²⁶⁶ Prilikom usvajanja Konvencije o svjetskoj baštini od strane država stranaka samim je državama dozvoljeno izuzeti se od dužnosti obveznog plaćanja doprinosa u Fond za svjetsku baštinu, iako će u tom slučaju i dalje postojati obveza države stranke na plaćanje dobrovoljnih doprinosa u Fond koja, doduše, u praktičnom smislu neće dovesti do nastanka primjetno različitih učinaka u odnosu na obvezno plaćanje.²⁶⁷

Fond za svjetsku baštinu se, uz institut međunarodne pomoći te sam Odbor za svjetsku baštinu, javlja kao jedan od tri najznačajnija elementa čitavog sustava svjetske baštine, pri čemu upravljanje sredstvima iz Fonda za svjetsku baštinu od strane Odbora za svjetsku baštinu omogućava djelotvornu provedbu međunarodne suradnje i pomoći.²⁶⁸ Institut međunarodne pomoći, koji zauzima izuzetno važno mjesto unutar sustava međunarodne suradnje ustanovljenog Konvencijom o svjetskoj baštini, uvelike je ovisan o sredstvima koje pruža Fond za svjetsku baštinu,²⁶⁹ uz napomenu kako države stranke Konvencije sredstvima Fonda mogu pristupiti samo ukoliko svojim naporima ne mogu obraniti integritet mjesta svjetske baštine, pa se stoga može zaključiti kako upravo navedeni mehanizam predstavlja utjelovljenje načela međunarodne suradnje kao jednog od vodećih načela Konvencije o svjetskoj baštini.²⁷⁰

²⁶⁴ Scovazzi, *op.cit.* (bilj. 144), str. 155.

²⁶⁵ Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine, čl. 16. st. 1. Za tekst ugovora vidi: *supra* (bilj. 10).

²⁶⁶ Lenzerini, F., „Articles 15-16 World Heritage Fund“, u: *op.cit.* (bilj. 9), str. 271.

²⁶⁷ Francioni, *op.cit.* (bilj. 45), str. 267.

²⁶⁸ Vrdoljak, *op.cit.* (bilj. 248), str. 220-221.

²⁶⁹ Francioni, *op.cit.* (bilj. 45), str. 267.

²⁷⁰ Lemaistre, A., Lenzerini, F., „Articles 19-26 International Assistance“, u: *op.cit.* (bilj. 9), str. 307.

6.3.3. Upis na Popis svjetske baštine po hitnom postupku

Nominacije lokaliteta koji se nalaze u opasnosti, odnosno onih dobara čiji bi upis na Popis svjetske baštine istovremeno nužno doveo i do njihova upisa na Popis ugrožene svjetske baštine zbog nastalih oštećenja ili prijetnje od kakve opasnosti, nisu podvrgnute pravilima o uobičajenim rokovima predviđenima za radnje u postupku nominiranja kao niti zahtjevu za podnošenjem potpune nominacije.²⁷¹ Takve će nominacije,²⁷² ukoliko savjetodavna tijela pri Odboru za svjetsku baštinu u svojim izvješćima neupitno utvrde postojanje njihove iznimne univerzalne vrijednosti, biti ispitane već na idućoj sjednici Odbora za svjetsku baštinu prilikom koje predmetni lokaliteti mogu biti upisani na oba registra koja sačinjavaju sustav svjetske baštine.²⁷³ Odbor za svjetsku baštinu se također može sastati i na izvanrednoj sjednici temeljem zahtjeva podnesenog od strane najmanje dvije trećine država članica Odbora.²⁷⁴ Nadalje, kao jedan od oblika instituta međunarodne pomoći temeljem kojeg Odbor za svjetsku baštinu odobrava upotrebu sredstava iz Fonda za svjetsku baštinu javlja se upravo mogućnost pružanja hitne pomoći u slučajevima pojave prirodnih katastrofa ili ljudskih aktivnosti koji bi mogli uzrokovati štetne učinke na mjestima svjetske baštine.²⁷⁵

7. Zaključak

Prihvaćena od strane gotovo svih država svijeta, s više od tisuću lokaliteta upisanih na Popis svjetske baštine, Konvencija o svjetskoj baštini predstavlja zaista jedinstven pravni instrument na području zaštite kulturne, kao i prirodne baštine. Upravo sjedinjavanje sustava zaštite prirodne baštine sa značajno brojnijom kulturnom baštinom, uz prepoznavanje različitosti obiju vrsta baštine, predstavlja iskorak

²⁷¹ Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravilo 161.

²⁷² Tako su na 18. izvanrednoj sjednici Odbora za svjetsku baštinu održanoj u siječnju 2023. godine tri lokaliteta kulturne baštine upisana na Popis svjetske baštine, kao i na Popis ugrožene svjetske baštine (na oba su popisa, uz već navedeno povijesno središte ukrajinske Odeze, također upisani i Međunarodni sajam Rachid Karami u Tripoliju, Libanon, te znamenitosti drevnog kraljevstva Saba u Jemenu). Sva su tri lokaliteta prethodno bila nominirana za upis na Popis svjetske baštine po hitnom postupku. Nominations to the World Heritage List - Nominations to be processed on an emergency basis, Intergovernmental Committee for the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, UNESCO Doc. WHC/23/18.EXTCOM/5, Paris, 11 January 2023.

²⁷³ Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, *op.cit.* (bilj. 66), pravilo 161.

²⁷⁴ Rules of Procedure, Intergovernmental Committee for the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, UNESCO Doc. WHC-2015/5, July 2015, pravilo 2.

²⁷⁵ Francioni, *op.cit.* (bilj. 45), str. 268.

temeljem kojeg je Popis svjetske baštine, ustanovljen Konvencijom o svjetskoj baštini, tijekom vremena prerastao u svojevrsan registar cjelokupne kulturne baštine od značaja za čitavo čovječanstvo, kao i prirodne baštine planeta Zemlje. Doduše, značajnu poteškoću unutar sustava svjetske baštine predstavlja i činjenica kako same države članice Konvencije o svjetskoj baštini nominiraju lokalitete za upis na Popis svjetske baštine, zbog čega je neriješenim ostalo pitanje zaštite dobara koja bi se nalazila izvan jurisdikcije bilo koje države članice, poput čitavog Antarktičkog kontinenta, kao i prirodnih bogatstava otvorenog mora te Zone međunarodnog podmorja koja bi potencijalno predstavljala dobra od iznimne univerzalne vrijednosti, a pritom ne bi bila obuhvaćena zaštitom niti na temelju Konvencije o podvodnoj kulturnoj baštini. Također, može se i postaviti pitanje u kolikoj je mjeri uspješnost Konvencije o svjetskoj baštini, odnosno brojnost njezinih država članica te lokaliteta upisanih na Popis svjetske baštine, zapravo rezultat takmičenja između država koje nastoje na taj način promovirati svoje kulturno nasljeđe ili prirodne znamenitosti, namjeravajući na taj način postići razvoj turizma ili steći kakve druge gospodarske koristi. Rad Odbora za svjetsku baštinu tako nije imun od utjecaja interesnih skupina - od međunarodnih nevladinih organizacija u statusu savjetodavnih tijela pa sve do samih država članica - koje unutar sustava zaštite svjetske baštine nastoje ostvariti svoje vlastite partikularne interese, često sukobljavajući stručno znanje i standarde za identificiranje, očuvanje te restauraciju kulturne baštine s političkim ili nacionalističkim težnjama država članica Konvencije koje Odboru za svjetsku baštinu jedine imaju ovlast upućivati nominacije za upis mjesta na Popis svjetske baštine.

Usprkos značajnim naporima, nije spriječeno propadanje iznimne univerzalne vrijednosti triju mjesta s Popisa svjetske baštine koje je nastupilo u tolikoj mjeri da su ti lokaliteti naposljetku i uklonjeni s Popisa svjetske baštine, što također povlači za sobom i pitanje opravdanosti takvih postupaka s obzirom na potrebu nalaženja ravnoteže između konzervacije kulturnih dobara, pa i čitavih kulturnih krajobraza, s neumoljivim tehničkim napretkom te potrebama lokalnog stanovništva. Nadalje, kao očigledna manjkavost Popisa za svjetsku baštinu javlja se njegova eurocentričnost, odnosno prevelika zastupljenost pojedinih, mahom ekonomski razvijenih država koje svojim davanjima najviše doprinose sustavu zaštite svjetske baštine, ali i koje upis velikog broja lokaliteta na Popis svjetske baštine mogu iskoristiti kao svojevrsan „žig“ pomoću kojega bi stjecale dodatne pogodnosti u vidu kulturne promidžbe, odnosno

povećane vidljivosti potencijalnih turističkih odredišta. Na temelju je navedenih primjedbi Odbor za svjetsku baštinu naposljetku usvojio Globalnu strategiju s namjerom da se Popis svjetske baštine učini što reprezentativnijim pokazateljem iznimnosti i raznolikosti cjelokupne kulturne baštine čovječanstva. Doduše, sam koncept upisivanja na međunarodni registar isključivo materijalnih, nepokretnih dobara nominiranih od strane pojedinih država, koji počiva u suštini sustava zaštite svjetske baštine, može izazvati trvenje s onim kulturnim tradicijama koje svoje bogatstvo crpe prvenstveno iz nematerijalnih tekovina, zbog čega je Konvencija o svjetskoj baštini neupitno izvršila presudan utjecaj i na kasnije usvojene akte međunarodnog prava, poput Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine. Sam je koncept popisivanja i vođenja registra baštine čovječanstva tako implementiran i na području zaštite dragocjenih zbirki te dokumenata, gdje je pod okriljem UNESCO-a pokrenut program „Sjećanje svijeta“ (*Memory of the World*).²⁷⁶

Primjer uništenja velebnih kipova Bude u Bamiyanu, Afganistan, pokazuje kako je i u 21. stoljeću izuzetno relevantnim ostalo pitanje zaštite kulturnih dobara od iznimne univerzalne vrijednosti pomoću instrumenata međunarodnog prava,²⁷⁷ uključujući ponajprije Konvenciju o svjetskoj baštini. Također, tijekom strahovlade Islamske države na području Bliskog istoka mnogobrojni su lokaliteti svjetske baštine, poput antičke Palmire u Siriji, pretrpjeli znatnu štetu, čime se u praksi pokazalo kako sustav međunarodne suradnje radi zaštite svjetske baštine ipak ne može u potpunosti zamijeniti djelatnosti država stranaka na području zaštite nacionalne baštine i prevencije nastanka štete, odnosno nadomjestiti njihov izostanak, ponajprije u slučaju izbijanja oružanih sukoba, terorističkih aktivnosti ili velikih prirodnih nepogoda. Povreda dužnosti pojedine države stranke Konvencije o svjetskoj baštini da osigura zaštitu iznimno vrijednoj kulturnoj baštini na svom teritoriju bi također predstavljala i povredu njezinih međunarodnopravnih obveza preuzetih prema svim drugim državama strankama Konvencije, te bi se stoga nesumnjivo mogla označiti i kao međunarodno protupravni čin.²⁷⁸ Takva bi povreda, prema odredbama Nacrta članaka o odgovornosti

²⁷⁶ UNESCO Memory of the World. About the programme. Pristupljeno 14. lipnja 2023.

<https://www.unesco.org/en/memory-world/about?hub=1081>

²⁷⁷ Forrest, *op.cit.* (bilj. 24), str. 279.

²⁷⁸ Nacrt članaka o odgovornosti država za međunarodno protupravne čine, čl. 2. Za tekst ugovora vidi: Report of the International Law Commission on the work of its fifty-third session, 23 April - 1 June, 2 July - 10 August 2001, *General Assembly, Official Records, Fifty-sixth session, Supplement No.10 (A/56/10)*, str. 26.

država za međunarodno protupravne čine, potencijalno mogla biti sankcionirana od strane svih drugih država stranaka Konvencije pokretanjem sudskih postupaka, pa čak i poduzimanjem protumjera protiv države koja je prouzročila štetu.²⁷⁹ Pojedine nedržavne skupine te pojedinci također mogu snositi odgovornost za štetu počinjenu mjestima svjetske baštine. što je potvrđeno u znamenitom slučaju *Al Mahdi*. Međunarodni kazneni sud je tako utvrdio da je uništenjem sastavnica svjetske baštine i međunarodna zajednica pretrpjela štetu, te je UNESCO-u, kao predstavniku međunarodne zajednice, dodijeljena naknada u simboličnom iznosu od jednog eura.²⁸⁰

S obzirom na sve veći broj lokaliteta upisanih na Popis svjetske baštine, čiji opseg neumoljivo raste iz godine u godinu, postavlja se i pitanje mogu li uopće sredstva kojima se raspolaže u sklopu sustava zaštite svjetske baštine, poput onih iz Fonda svjetske baštine, pokriti potrebe za očuvanjem svih lokaliteta svjetske kulturne i prirodne baštine kojima prijete sve veći broj teško otklonjivih opasnosti, kao što su primjerice klimatske promjene. S druge strane, primjeri poput obnove Starog grada Dubrovnika nakon razaranja pretrpljenih tijekom agresije na Hrvatsku, uvelike potpomognute sredstvima te programima osmišljenima u okviru UNESCO-a, pokazuje kako se putem sustava zaštite svjetske baštine ustanovljenog Konvencijom o svjetskoj baštini ipak može pružiti značajna stručna i financijska pomoć prilikom postupka očuvanja i restauracije ugrožene svjetske baštine - te se stoga može zaključiti kako upravo u tom segmentu sustava zaštite svjetske baštine zapravo leži njegovo najveće postignuće.

²⁷⁹ O'Keefe, *op.cit.* (bilj. 54), str. 190.

²⁸⁰ Situation in the Republic of Mali in the case of the Prosecutor v. Ahmad Al Faqi Al Mahdi. Reparations Order, (ICC-01/12-01/15-236), International Criminal Court, 17 August 2017, str. 42.

8. Popis kratica

ICCROM - Međunarodni centar za proučavanje očuvanja i restauracije kulturne baštine

ICIC - Međunarodni institut za intelektualnu suradnju

ICOMOS - Međunarodno vijeće za spomenike i spomeničke cjeline

ICSU - Međunarodno vijeće znanstvenih unija

IUCN - Međunarodna unija za očuvanje prirode i prirodnih izvora

UN - Ujedinjeni narodi

UNESCO - Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu

9. Literatura

Knjige i članci:

Banić, S., „Vremeplov: Ustav OUN-a za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO) - 16. studenoga 1945.“, *Informator*, br. 6757, 2022, str. 21.

Boer, B., „Article 3 Identification and Delineation of World Heritage Properties“, u: Francioni, F. (ur.), *The 1972 World Heritage Convention: A Commentary*, Oxford, Oxford University Press, 2008, str. 85-102.

Boer, B., „Article 29 Reports“, u: Francioni, F. (ur.), *The 1972 World Heritage Convention: A Commentary*, Oxford, Oxford University Press, 2008, str. 335-343.

Buzzini, G. P., Condorelli, L., „Article 11 List of World Heritage in Danger and Deletion of a Property from the World Heritage List“, u: Francioni, F. (ur.), *The 1972 World Heritage Convention: A Commentary*, Oxford, Oxford University Press, 2008, str. 175-199.

Carducci, G., „Articles 4-7 National and International Protection of the Cultural and Natural Heritage“, u: Francioni, F. (ur.), *The 1972 World Heritage Convention: A Commentary*, Oxford, Oxford University Press, 2008, str. 103-145.

Francioni, F., „Custom and General Principles of International Cultural Heritage Law“, u: Francioni, F., Vrdoljak, A. F. (ur.), *The Oxford Handbook of International Cultural Heritage Law*, Oxford, Oxford University Press, 2020, str. 531-550.

Francioni, F., „The Preamble“, u: Francioni, F. (ur.), *The 1972 World Heritage Convention: A Commentary*, Oxford, Oxford University Press, 2008, str. 11-21.

Francioni, F., „The 1972 World Heritage Convention: An Introduction“, u: Francioni, F. (ur.), *The 1972 World Heritage Convention: A Commentary*, Oxford, Oxford University Press, 2008, str. 3-7.

Francioni, F., „Thirty Years On: Is the World Heritage Convention Ready for the 21st Century?“, *Italian Yearbook of International Law*, sv. 12, 2002, str. 13-38.

Francioni, F., „World Cultural Heritage“, u: Francioni, F., Vrdoljak, A. F. (ur.), *The Oxford Handbook of International Cultural Heritage Law*, Oxford, Oxford University Press, 2020, str. 250-271.

Forrest, C. J. S., „Cultural Heritage as the Common Heritage of Humankind: A Critical Re-evaluation“, *Comparative and International Law Journal of Southern Africa*, sv. 40, 2007, str. 124-151.

Forrest, C. J. S., *International Law and the Protection of Cultural Heritage*, London, Routledge, 2010

Hameršak, M., Pleše, I., „Uvod u proizvodnju baštine“, u: Hameršak, M., Pleše, I., Vukušić, A.-M. (ur.), *Proizvodnja baštine: kritičke studije o nematerijalnoj kulturi*, Zagreb, Institut za etnologiju i folkloristiku, 2013, str. 7-28.

Lapaš, D., *Pravo međunarodnih organizacija*, Zagreb, Narodne novine, 2008

Lemaistre, A., Lenzerini, F., „Articles 19-26 International Assistance“, u: Francioni, F. (ur.), *The 1972 World Heritage Convention: A Commentary*, Oxford, Oxford University Press, 2008, str. 305-324.

Lenzerini, F., „Articles 15-16 World Heritage Fund“, u: *The 1972 World Heritage Convention: A Commentary*, Oxford, Oxford University Press, 2008, str. 269-287.

O'Keefe, P. J., „Underwater Cultural Heritage“, u: Francioni, F., Vrdoljak, A. F. (ur.), *The Oxford Handbook of International Cultural Heritage Law*, Oxford, Oxford University Press, 2020, str. 295-317.

O'Keefe, R., „Cultural Heritage and International Humanitarian Law“, u: Francioni, F., Vrdoljak, A. F. (ur.), *The Oxford Handbook of International Cultural Heritage Law*, Oxford, Oxford University Press, 2020, str. 43-74.

O'Keefe, R., „World Cultural Heritage: Obligations to the International Community as a Whole?“, *International and Comparative Law Quarterly*, sv. 53, 2004, str. 189-209.

Qureshi, W. A., „The Protection of Cultural Heritage by International Law in Armed Conflict“, *Loyola University Chicago International Law Review*, sv. 15, br. 1, 2017, str. 63-99.

Redgwell, C., „Article 2 Definition of Natural Heritage“, u: Francioni, F. (ur.), *The 1972 World Heritage Convention: A Commentary*, Oxford, Oxford University Press, 2008, str. 63-84.

Scovazzi, T., „Articles 8-11 World Heritage Committee and World Heritage List“, u: Francioni, F. (ur.), *The 1972 World Heritage Convention: A Commentary*, Oxford, Oxford University Press, 2008, str. 147-174,

Strecker, A., „Landscape as Cultural Heritage“, u: Francioni, F., Vrdoljak, A. F. (ur.), *The Oxford Handbook of International Cultural Heritage Law*, Oxford, Oxford University Press, 2020, str. 272-294.

Šošić, T. M., „Međunarodnopravna zaštita kulturne baštine dubokog podmorja - ima li spasa 'Titanicu'?“, *Pravni vjesnik*, sv. 36, br. 2, 2020, str. 75-99.

Šošić, T. M., „Pojam kulturne baštine - međunarodno pravni pogled“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, sv. 51, br. 4, 2014, str. 833-860.

Vrdoljak, A. F., „Article 13 World Heritage Committee and International Assistance“, u: Francioni, F. (ur.), *The 1972 World Heritage Convention: A Commentary*, Oxford, Oxford University Press, 2008, str. 219-241.

Vrdoljak, A. F., „Article 14 The Secretariat and Support of the World Heritage Committee“, u: Francioni, F. (ur.), *The 1972 World Heritage Convention: A Commentary*, Oxford, Oxford University Press, 2008, str. 243-268.

Vrdoljak, A. F., Francioni, F., „Introduction“, u: Francioni, F., Vrdoljak, A. F. (ur.),

The Oxford Handbook of International Cultural Heritage Law, Oxford, Oxford University Press, 2020, str. 1-10.

Vrdoljak, A. F., Meskell, L., „Intellectual Cooperation Organisation, UNESCO, And The Culture Conventions“, u: Francioni, F., Vrdoljak, A. F. (ur.), *The Oxford Handbook of International Cultural Heritage Law*, Oxford, Oxford University Press, 2020, str. 13-39.

Whitby-Last, K., „Article 1 Cultural Landscapes“, u: Francioni, F. (ur.), *The 1972 World Heritage Convention: A Commentary*, Oxford, Oxford University Press, 2008, str. 51-62.

Yusuf, A. F., „Article 1 Definition of Cultural Heritage“, u: Francioni, F. (ur.), *The 1972 World Heritage Convention: A Commentary*, Oxford, Oxford University Press, 2008, str. 23-50.

Dokumenti:

2nd session of the World Heritage Committee, Washington, D.C. 5-8 September 1978, Final Report, Intergovernmental Committee for the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, UNESCO Doc. CC-78/CONF.010/10 Rev., Paris, 9 October 1978.

Bečka konvencija o pravu međunarodnih ugovora od 22. svibnja 1969.

Drugi protokol uz Konvenciju za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba od 26. ožujka 1999.

Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine od 17. listopada 2003.

Konvencija o zaštiti podvodne kulturne baštine od 2. studenoga 2001.

Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine od 16. studenoga 1972.

Konvencija za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba od 14. svibnja 1954. i Protokol uz tu Konvenciju od 14. svibnja 1954.

Nacrt članka o odgovornosti država za međunarodno protupravne čine iz 2001.

Nominations to the World Heritage List - Nominations to be processed on an emergency basis, Intergovernmental Committee for the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, UNESCO Doc. WHC/23/18.EXTCOM/5, Paris, 11 January 2023.

Operacionalne smjernice za provođenje Konvencije o svjetskoj baštini, UNESCO Doc. WHC.21/01 od 31. srpnja 2021.

Records of the General Conference, 16th session, Paris, 12 October to 14 November 1970, v. 1: Resolutions, UNESCO. General Conference, 16th, 1970, 1971.

Rules of Procedure, Intergovernmental Committee for the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, UNESCO Doc. WHC-2015/5, July 2015.

Situation in the Republic of Mali in the case of the Prosecutor v. Ahmad Al Faqi Al Mahdi. Reparations Order, (ICC-01/12-01/15-236), International Criminal Court, 17 August 2017.

Mrežni izvori:

Constitution of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
<https://www.unesco.org/en/legal-affairs/constitution>

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.
<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=62559>

ICOMOS International Council on Monuments and Sites. History.

<https://www.icomos.org/en/about-icomos/mission-and-vision/history?showall=1>

International Humanitarian Law Databases. Treaty on the Protection of Artistic and Scientific Institutions and Historic Monuments (Roerich Pact). Washington, 15 april 1935.

<https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/roerich-pact-1935>

UNESCO Archives AtoM Catalogue. International Institute of Intellectual Co-operation.

<https://atom.archives.unesco.org/international-institute-of-intellectual-co-operation>

UNESCO in brief. Our vision.

<https://www.unesco.org/en/brief>

UNESCO. Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. States Parties.

<https://www.unesco.org/en/legal-affairs/convention-safeguarding-intangible-cultural-heritage#item-2>

UNESCO Intangible Cultural Heritage. Purpose of the Lists of Intangible Cultural Heritage and of the Register of Good Safeguarding Practices.

<https://ich.unesco.org/en/purpose-of-the-lists-00807>

UNESCO Memory of the World. About the programme.

<https://www.unesco.org/en/memory-world/about?hub=1081>

UNESCO The Hague Convention. Enhanced Protection: Cultural Property of Highest Importance to Humanity.

<https://en.unesco.org/node/341353>

UNESCO World Heritage Convention. Advisory Bodies.

<https://whc.unesco.org/en/glossary/9>

UNESCO World Heritage Convention. Decision 18 EXT.COM 5.2 Any other matter:

Nominations to the World Heritage List - Nominations to be processed on an emergency basis - Ukraine.

<https://whc.unesco.org/en/decisions/8048>

UNESCO World Heritage Convention. Decision 36 COM 8B.42 Cultural Properties - Rio de Janeiro, Carioca Landscapes between the Mountain and the Sea (Brazil).

<https://whc.unesco.org/en/decisions/4813>

UNESCO World Heritage Convention. List of World Heritage in Danger.

<https://whc.unesco.org/en/danger/>

UNESCO World Heritage Convention. Natural and Cultural Heritage of the Ohrid region.

<https://whc.unesco.org/en/list/99/>

UNESCO World Heritage Convention. Old City of Dubrovnik.

<https://whc.unesco.org/en/list/95/>

UNESCO World Heritage Convention. Plitvice Lakes National Park.

<https://whc.unesco.org/en/list/98/>

UNESCO World Heritage Convention. Rock Art of the Mediterranean Basin on the Iberian Peninsula.

<https://whc.unesco.org/en/list/874/maps/>

UNESCO World Heritage Convention. States Parties.

<https://whc.unesco.org/en/statesparties/>

UNESCO World Heritage Convention. The Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention.

<https://whc.unesco.org/en/guidelines/>

UNESCO World Heritage Convention. World Heritage List.

<https://whc.unesco.org/en/list/?delisted=1>

UNESCO World Heritage Convention. World Heritage List Statistics.

<https://whc.unesco.org/en/list/stat>

UNESCO World Heritage Convention. World Heritage Marine Programme.

<https://whc.unesco.org/en/marine-programme/>

UNESCO World Heritage Convention. Sessions since 1976.

<https://whc.unesco.org/en/sessions/>